

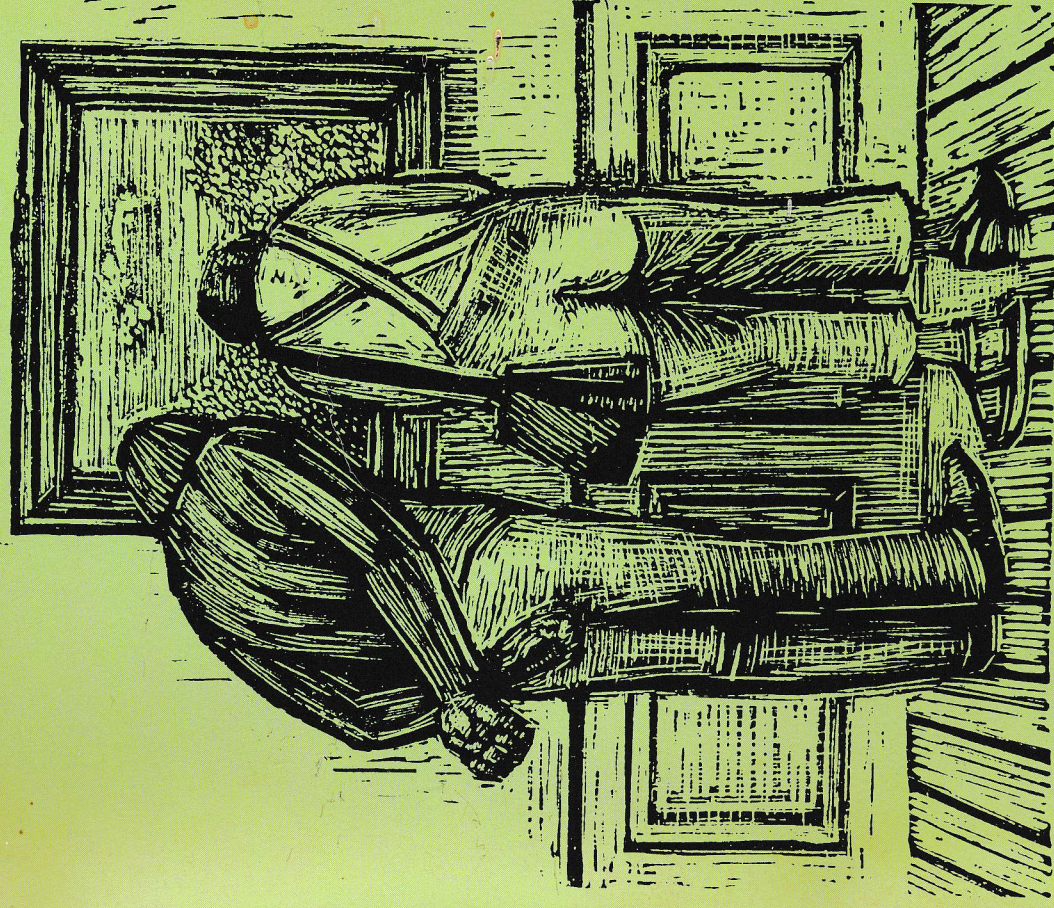
Jan Myrdal 60 år

Jane Muus — dansk grafiker

FÖRROCHNU

TIDSKRIFT FÖR EN FOLKETS KULTUR NR 2 1987. PRIS 35 KR

FÖRR OCH NU

Tidskrift för en folkets kultur

Postgiro: 35 60 72 - 9

Bankgiro: 324 - 1262

Prenumeration: 125:-/4 nr

Stödprenumeration: 150:-/4 nr

Medlemskap: 100:-

Årsavgift: 100:-

Redaktionen kan nås genom följande personer, vardagar såkrast efter kl. 20:00:

Jan-Olof Erlansson

tel. 08 - 29 92 16

Tomy Gustavsson

tel. 0156 - 119 06

Mats Miljand

018 - 11 07 41

Adress: Box 9001,
126 09 Hägersten

Styrelse:

Gun Kessle, ordförande

Tomy Gustavsson, ansv. utg.

Anette Sandström, kassör

Ulla-Britt Antman

Kersti Berggren

Jan-Olof Erlansson

Gunilla Karlsson

Anne Lidén

Mats Miljand

Margareta Zetterström

Håkan Ågren

Kent Begler

Per-Olov Käll

Stefan Lindgren

Förr och Nu ägs av föreningen med samma namn.

Föreningens paroller är:

■ FÖR EN FOLKETS KULTUR

■ FÖR EN FOLKETS HISTORIA

■ FÖRSVAR FÖR YTTRANDE-

OCH TRYCKFRIHET

■ ANTIIMPERIALISM

FÖRR OCH NU begär inte pengar av stat eller kommun. Våra inkomster kommer från medlemmar och andra läsare; medlemsavgifter, gåvor och prenumerationer. Vi i FÖRR OCH NU utför själva ett frivilligt föreningsarbete ånda från redaktion till distribution. Detta visar att det frivilliga bildningsarbetet och den gamla folkrörelsetraditionen fortfarande är en demokratisk möjlighet. Man kan stå på egna ben!

Om du tycker att tidningen är bra och om Du vill att den skall fortsätta att utvecklas ge då gärna en gåva men helst en eller flera prenumerationer!

Om du bor i Stockholmstrakten ring då gärna någon av ovanstående kontaktpersoner och kom sedan upp för att delta i arbetet. Det finns mycket att göra.

Styrelsen

Innehåll

Ulla-Britt Antman. Ledare

Gautam Navlakha. Att läsa Jan Myrdal

Roger Guibert. I Budapest och Bukarest 1953...

André Mathieu. »Här är en ung svensk poet...»

Sigurd Allern. Om Jan Myrdal

Lars Andrée. Myrdals tvesyn

Eske K Mathiesen. Den danska grafikern Jane Muus

Anonym författare. Cancer 1986

Tron Ögrim. Hororna i Belgien

Anders Persson. Avhoppad rysk diplomat - vi ville göra Sverige till en lydstat!

Christoffer Hermann Manstein. Situationen i Sverige

Jonas Hansbo. Ett trehundraårsjubileum

Marianne Fors. De blev aldrig rumsrena

Bokanmälningar

Omslag Jane Muus från katalogen Dansk grafik

grafisk form: Ann-Katrin Lennartsson

4
6
11
15
23
26
34
46
49
52
54
62
66
69

Ledare

Jan Myrdal — 60 år — otroligt.

Skall man säga något om en människa som betytt så mycket för en under många år blir det ju lite plock.

60 år är något att hylla, mycket gjort, och mycket gjort. Vid 50 gratulerar man, vid 60 gratulerar man, som min farbror sade när han fyllde 70. Vid 70 kan man nog säga grattis och beklagar. Så mycket kvar att göra och så lite tid.

Sommaren 1969 flyttade jag till Stockholm, aktiverade mig i en FNL-grupp och tillhörde dem som läste allt Myrdal skrev. Inte så att han på något sätt var en Gud, utan därför att jag — med många — tyckte att han hade så oerhört mycket att säga. Allt detta som jag inte reflekterat över så mycket tidigare och som framstod som så mycket viktigare än mina egna privata problem.

När jag hörde talas om bildandet av Folket i Bild/Kulturfrent, tog jag omedelbart kontakt med honom, tänkte att det behövs säkert någon som arbetar praktiskt också. Vi var flera som hade kommit på samma geniala idé.

Jag kom med i första Fib-styrelsen på Myrdals förslag, ingen annan hade kommit

på tanken att föreslå en icke kändis, men Myrdal var noga med att se till att inte bara få vänsterkändisar med, då hade det nog ingenting blivit av idén. Vi var flera av min sort som kom med. Vi som i första hand arbetade med det praktiska. Hur är Myrdal i föreningssammanhang? Han fungerade som ordförande, och jag måste säga att jag aldrig har varit med om någon så entusiastisk och rolig ordförande. En del hade för sig att man kunde »inte säga emot Myrdal». Men jag har alltid som sturig norrbottning betraktat mig som en som tänker själv, och jag vet att vi hade meningsutbyten där Myrdal lyssnade. Han kan tala mycket, men han kan också lyssna mycket. Däremot kände han sig främmande för dem som hade behov av »fadersupport». Han var väl ingen farsa heller. Tyckte inte jag heller, däremot var han väldigt klok. Jag måste säga att för egen del lärde jag mig mycket, just detta att alltid försöka skärskåda sina egna motiv, och inte alltid tro att man drivs av de ädlaste skäl. Alla människor handlar ju med sitt eget bästa för ögonen. Detta att inse det, den egna insatsen och kollektivets styrka lärde jag mig i Fib.

Sen är Myrdal en rejäl fighter. Som Nils Bejerot sade en gång: De som försöker sätta sig på Myrdal uppträcker snart att de sticker sig rejält.

Så kommer vi fram till Förr och Nu:s bildande. Myrdal hade många idéer, en var en oberoende och fristående dagstidning. En idé skrinlagd (tillfälligt?). En annan var en kulturtidskrift med en rejäl recensionsavdelning. Intrassanta artiklar. Någon som skulle stå på FiB/K:s plattform. Yttrande och tryckfrihet, För en folkets kultur, Anti-imperialism. Utöver det lade vi till För en folkets historia.

Jag vet att han försökte sälja idén om kulturtidskriften till andra utan framgång, först skulle Fib säkras. Men Myrdal har man ju inte där man försöker sätta honom, jag blev bjuden till Mariefred och under en promenad med fina fantastiska dalmatinern Cheeta talade han om idén. Inte så att han försökte tvinga fram något. Men han talade och jag blev intresserad. Många andra drogs in i förberedelsearbetet. Jan ville inte sitta i styrelsen men lämnade bidrag och ställde upp med praktiskt arbete. Vi skrev brev och tiggede pengar, så mycket fick vi inte ihop, men vi arbetade frivilligt.

Hade en skrivmaskin som knappt fungerade, och rätt mycket entusiasm. Vi gjorde ett provnummer. Det var många som var skeptiska, men de såg snart att de hade fel. Vi har allt sedan starten varit en grupp som arbetat på. Det är svårt att räkna upp alla namn, men de flesta fortsätter att vara knutna till arbetet i en eller annan form.

Vi har egentligen aldrig haft några större motsättningar i Förr och Nu. Det har aldrig varit någon sprängbräda för någon karriär. Vi har i och för sig diskuterat, men nog alltid varit ganska öppna för varandras argument. Och vi har gjort det ingen egentligen skulle trott varit möjligt. Helt på frivillig väg, utan statliga pengar, sedan 1974 hållit i gång en kulturtidskrift. Vi har ju också haft mycket roligt under arbetet, och har det fortfarande. Välkommen med den som känner så. En del försvinner tillfälligt men kommer ofta tillbaka. Jag anser dessutom att Förr och Nu haft betydelse för att föra fram konstnärer och också påverkat andra tidningar.

Tack Jan för idén och grattis på 60-års dagen.

Ulla-Britt Antman

Att läsa Jan Myrdal

av Gautam Navlakha

□ Inför Jan Myrdals 60-årsdag den 19 juli i år har Förr och Nu bett några skribenter att skriva någonting om sitt möte med den svenske skriftställaren. Gautam Navlakha, kritiker och kulturredaktör i New Delhi, får inleda. Han berättar hur han i en tid av förvirring började läsa *Confessions of a disloyal European*: »Jag läste boken i ett enda drag. Helt fångad av språkets vibrerande rytm. En rörelse framåt och bakåt sammanbunden av skarpt iaktagna och kortfattat analyserade detaljer och upplevelser. En självbiografisk redovisning av vad imperialism innebär. Jag läste boken just när jag reagerade mot ortodoxins överdrifter».

Jag lärde känna Jan av en tillfällighet. Men det var vid en avgörande tidpunkt i mitt liv. Jag hade just läst igenom V S Naipauls Indienbok *An area of darkness*. Och för första gången insåg jag att en kolonialt förtryckt person från en annan del av världen kunde se på mitt land och min kultur med förakt. Född som jag var i en ortodox afriksmannafamilj och med en överdriven känsla av Indiens gudagivna hegemoni — grundad på dess andliga arv — tvingade mig Naipaul att inse att sådana föreställningar kunde ifrågasättas och kanske var tveksamma. Men Naipaul lämnade mig otillfredsställd då hans förakt för Indien var tomt. Det fick mig att tappa andan. Flera år senare, bortom källborgarens tanklösa liv, fick jag *Confessions of a disloyal European* som gåva. Gåvan som sådan hade redan gjort mig redo att läsa boken men titeln retade och kittlade mitt osorterade sinne. Den som gick på college i Kalkutta mot slutet av sextioalet och början av sjuttioalet kom att påverkas av det revolutionära Kalkuttas bultande liv. Naturligtvis överdriver jag. Kalkutta var inte centralort i ett befriat område. Men den revolutionära jänsningen var påtaglig.

Även en så skyddad tonåring som jag då var kunde inte undvika att höra ord som: »imperialism», »brittisk kolonialism», »förräderi mot den nationella rörelsen...» Vi kunde inte sluta ögonen inför tidningar, na och än mindre inför väggarnas graffiti med Maocitat; »Makten växer ur gevärspan», »Det är rätt att göra uppror», »Revolutionen är ingen tebjudning», »Länge leve marxismen, leninismen, Stalins lära och Mao Tse-tung-tänkandet!... Jag kunde inte låta bli att i klassrummet och bespisningen höra bengaliska medelklasspojkar diskutera rätt och fel i att förintä klassfienten individuellt:

— Kvinnorna från fattigbondefamiljer-na angreps och våldtofs av polismännen när de gick till angrepp mot de politiska aktivisterna i byn, hyddorna plundrades och brändes. Varför fanns där ingen som kunde försvara dem?

— Men tycker du verkligen att en vanlig patrullerande polisman bör dräpas som hämnd?

— På olika flotta tillställningar där rummen var fyllda av parfymdoft och tobaksrök kunde man höra skämtsamma hänvisningar till hur »NN» kände någon som

kände en naxalit och man sade:

— Synd! Han som var en så lovande student. En flott typ.

Mitt i denna förvirrande tillvaro kom *Confessions of a disloyal European* som en uppenbarelse. En lättnad. Jag läste boken i ett enda drag. Helt fångad av språkets vibrerande rytm. En rörelse framåt och bakåt sammanbunden av skarpt iaktagna och kortfattat analyserade detaljer och upplevelser. En självbiografisk redovisning av vad imperialism innebär. Jag läste boken just när jag reagerade mot ortodoxins överdrifter. En självkritisk bok som icke desto mindre befann sig inom det svenska/europeiska arv som härstammar från den europeiska kontinentens revolutionära demokrater. Och som på så sätt blivit en del av vårt allmänna arv.

Mot slutet av min vistelse i Sverige kom jag sedan att få reda på Jans planer att resa till Indien. Det var då — i juni 1979 — jag mötte honom. Jag hade vid den tidpunkten läst igenom flera av hans »Skriftställningar» och läst *Karriär*. Och när vi sedan möttes i Indien (december 1979) lärde jag känna honom närmare och såg honom i arbete.

Trots att jag läst många av hans böcker tycker jag fortfarande att »Confessions...» är den som jag fortfarande anser mest nyttig för mig. Jag vet inte om det är möjligt att peka på en särskild bok och säga att den är den bästa. Vad jag däremot kan hävda är att »Confessions...» är en jag läser om och om igen. En referensbok jag ständigt återvänder till. Varje stycke i »Confessions...» innehåller ett djupt och kritiskt medvetande och detta är skrivet i en staccato-stil vilken inte tillåter melankoli eller apati utan skakar om läsaren till vakenhet. Tvingar en till att tänka vidare de logiska förbindelseleden bakåt. Så upplever jag det.

Det kan vara ett polemiskt yttrande som:

»Av detta drog jag slutsatsen att det kanske var lättare att fritt utveckla sin personlighet i en gammal pluggskola bland galna lärare utan vare sig förstälse eller ömhet.»

Eller ett politiskt:

»Men om nu U med manipulerade ord förmått mig och den laglydige S och den unge politikern (som skulle blivit en belastning för hela arbetarpartiet om han åkt fast) att begå inbrott åt sig, hur mycket lättare är det inte då för de stora intressena att manipulera fördomar och vanföreställningar, missinformation, ångest, ideal och religioner och få folkmiljonerna att bedra sig själva?»

Eller ett klassiskt understatement:

»På Ceylon pratar jag med en trevlig europeisk teodlare:
— Hur många bor här i distriktet? frågar jag.
— Vi är bara fyra familjer, säger han.
— Det är inte mycket, säger jag.
Och så tjugofemtusen tamiler.»

Det finns här ett outömligt förråd av ledtrådar till Jans intellektuella upptäckter. Den stora helhetssynen gör att också en antydning fylls med betydelse. Med hänvisning till Nobelpriset skriver Jan:

»Utomlands har jag hört att man betonar på »o». Det är fel, det är »e» som skall betonas.»

eller:

»... (jag) hade ... baksällna men drack två flaskor öl och skrev en essay om Eulenspiegelfigurens roll i tyska bondekriget. Inte De Costers Eulenspiegel, utan folkhälften. Tanken var naturligtvis att Eulenspiegels och Simplex råhet var det enda förnuftiga sättet att beskriva verkligheten idag.»

Den min uppskattning av Jan som formades av min läsning av »Confessions...» har förblivit ograverad. Men det som sedan ledde till en än mycket djupare förståelse var när man berättade för mig att Jan hade försökt få D D Kosambi översatt och utgiven i Sverige. När det gäller indisk historia är Kosambi vad Einstein är när det gäller fysik. Det är för övrigt inte nog ty Kosambi arbetade därtill samman med Einstein i Princeton och är utanför Indien mest känd för sina bidrag till icke-euklidisk geometri och statistisk teori och arbete i världsfreds-rådet under femtiotalet.

Få utanför de indologiska specialstudernas område i den europeiska universitetvärlden känner i övrigt till Kosambi. Än färre har haft tålamod nog att kunna inse hur den marxistiska historiografin allmänt har berikats av Kosambi. Jan hade det dock. Jag kommer ihåg att jag första gången jag träffade honom frågade honom hur det gick med planerna att få Kosambi översatt och utgiven.

— Nej, sade han med kraft, de svenska intellektuella är inte intresserade av kunskap; vill inte lära sig någonting annorlunda.

Detta visar på Jans intellektuella hållning till kunskap. För honom har kunskap en allmän betydelse. Det finns i hans tänkande inga gränser. Han nådde fram till denna helhetsuppfattning, denna holistiska syn, på den intellektuella väg som de revolutionära europeiska demokraterna banat. Detta leder mig till någonting jag tror vara av direkt betydelse för folk överallt i den Tredje världen.

I alla Jans Klassiska Asienbeskrivningar från *Gates to Asia*, *Sidenvägen*, *Ansikte av sten* och *Indien väntar* och den klassiska trilogi som inleddes med *Rapport från kinesisk by* påminns läsaren ständigt om vad imperialismen har inneburit för de europeiska intellektuella.

Det kan vara en kommentar som i boken om Angkor:

»Självklara sanningen är ingen sanning. Att 'den kvava luften är svår att uthärda för en europe' har en social och icke en biologisk förklaring.»

Och Jan fortsätter med de allmänna sammanhangen, utvecklar dem och ger därmed varje person från Tredje världen en insikt som tränger in under fördomarnas och självklarheternas yta: Illusionen om den outhärdliga hettan är »en klassfråga». Det blir å ena sidan en talande kommentar till den intellektuella vänstern i Europa att denna klass-sanning där förvandlats till en allmän och självklar europeisk sanning. Men å andra sidan påminns man genom hänvisningen till den kinesiska diplomaten Chou Ta-kouan från tolvhundratalet att vi i Tredje världen samtidigt måste undersöka våra egna självklarheter. Detta framstår än tydligare i hans »Indien väntar».

»Ni ser själv, sade dr Chowdry. De (arbetarna) är disciplinlösa och barnsliga. Inte undra på att vanligt folk kräver lag och ordning.»

Detta kan i Indien bli en lika självklar sanning som i Europa den att hettan är outhärdlig. »Confessions...» är förbindelsen mellan den insikten och den andra, den lika viktiga sidan hos Jan. Hans historiska förståelse för svensk/europeisk kultur. Man behöver bara läsa *Karriär* för att förstå detta. Men om denna sida av hans arbete känner jag mig icke räcka till för att skriva. Men *Karriär* är — om detta nu betyder något — en av de få romaner jag läst mer än en gång.

New Delhi 10-3-1987

Övers. Gun Kessle

I Budapest och Bukarest 1953...

av Roger Guibert

□ Roger Guibert — f d chefredaktör för CGT:s (1) tidning *La Vie Ouvrière* — skriver om hur han lärde känna Jan Myrdal i början av 1950-talet. Det var i Budapest och Bukarest, under arbetet för *Demokratisk ungdoms världsfederation*.

Jag kan inte riktigt fatta att Jan är sextio trots att jag själv sedan några månader är lika gammal. Men så är det. Vi lärde känna varandra i blomman av våra liv, som det brukar heta. Vi var knappt mer än tjugo år gamla och vi vet ju alla att hur än förhållandena må vara är det tiden som är den fina.

I ett senare tidsperspektiv och i ljuset av allt vi vet i dag kan det verka konstigt att säga det, men jag säger det för att jag verkligen anser det: Det var en fin tid inte bara för att vi var unga utan också för att vi antligen ville få våra handlingar att stämma med våra ideal om social rättvisa och fred.

Det var på Benczur-gatan i Budapest, ett par hundra meter från den Stalinstaty som ungrarna vätte några år senare.

I en stor villa i ambassadkvarteren i den ungerska huvudstaden hade *Demokratisk ungdoms världsfederation*(2) fått sitt säte. Det var en organisation som skapats strax efter det Andra världskriget. Var och en av de stora medlemsorganisationerna över hela världen hade en eller flera representanter i Budapest vilket gjorde att huset på Benczur Utca var som ett Förenade Nationerna i miniatyr. För delegaterna från östländerna var det faktiskt något i den stilen; ett slags skola i internationell politik för

diplomater. Som belägg för det kan jag nämna att flera av våra kamrater från den tiden sedermera blev utrikesministrar i sina länder. Några är det fortfarande.

För oss som kom från »de kapitalistiska länderna» var det helt annorlunda. Efter krigets plågor och segern över hitlerismen strävade vi efter en värld som äntligen skulle präglas av broderskap, fred och rättvisa. Vi levde fortfarande i den entusiastiska segerstämningen och i illusionen att världen hädanefter tillhörde oss och att vi skulle omforma den efter våra storslagna illusioner.

Som unga journalister kom vi till Donaus stränder med den förvisningen att vi äntligen hade möjligheterna att förverkliga den stora plan. Jag på Federationens pressbyrå, Jan på redaktionen för dess månads-tidskrift *Jeune de Monde*(3) (Världens Ungdom).

Språkhindren underlättade inte våra kon-takter i början; min engelska var dålig och har inte förbättrats sedan dess. Jan gjorde däremot framsteg i franska — åtminstone begriper jag den franska han talar när vi möts. . .

En morgon 1953 kom jag till kontoret på Benczur-gatan tidigare än vanligt, och knappt hade jag kommit in över tröskeln förrän jag hörde en djup och mäktig röst på ett språk som var mig totalt främmande. En städerska jag mötte i trappen och som såg min häpnad förvåning gjorde det tecken som är helt otvetydigt i alla länder; det är en däruppe som inte är riktigt klok. . .

Jag gick in i tidskriftens redaktionsrum, och där fick jag syn på Jan liggande på magen på golvet med hakan i händerna och med en diktsamling framför ögonen. Han deklamerade dikter som han uppenbarligen hade skrivit på natten. Den bilden tycker jag symboliserar Jans mycket personliga framtoning hos oss på Federationen. Man kan kanske säga att för oss var han en person som samtidigt var mycket sympatisk och fantastisk; som på en gång hade fötterna på jorden och huvudet bland sina dikters stjärnor.

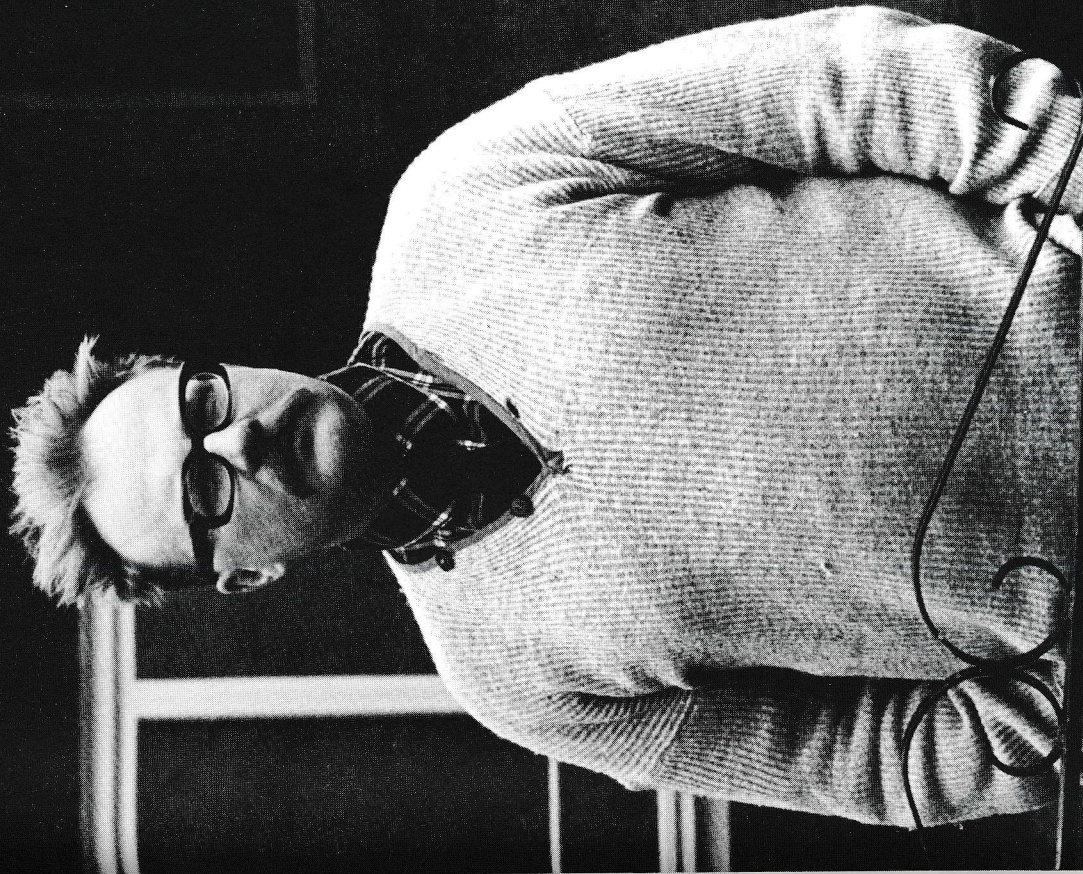
Han hade kommit ensam till Budapest och väntade otåligt på att hans unga hustru skulle komma. Under några veckor bevakade han posten. Det kom ingenting. Och sedan var det katastrof en morgon. Ett mycket personligt brev till Jan hade gått samma väg som all annan post: registrerats, klassificerats, öppnats och lästs innan det nådde mottagarens skrivborg. Jag skall aldrig glömma (kanske har han själv glömt det?) Jans heliga vrede när han försvarade och belyste den mänskliga rättighet som brevhemligheten utgör.

Sommaren 1953 tillbringade vi tillsammans i Bukarest. Där arbetade vi med att förbereda en Världsfestival som organiserades av Federationen.(4) Det var en påfrestande sommar på grund av hetta i ett land där bristen på hygieniska anordningar var en av de mindre förtretligheterna under denna period av livsmedelsbrist. Under mältiderna fick vi försvara varje tugga mot jättelika flugor. Jan viftade med händerna och sade: Hemma i Sverige flyger flugorna iväg med ens. Här är de som tungt lastade bombplan, de har svårt att lyfta.

Värmen hindrade oss inte från att utföra kroppsarbete för uppförandet av det stadions där festivalens öppningsceremoni skulle äga rum. Det var 23 augusti-stadion, den nuvarande stora stadion i den rumänska huvudstaden. Brigader med unga frivilliga kom för att hjälpa de »professionella». En söndag var vi således enrollerade bland de »frivilliga». Nästa dag minns jag att Jan visade mig hur greppet om spaden och hackan gett honom blåsor efter det att de en kort dag fått ersätta pennan.

Vid den tiden levde vi fortfarande i det stora kollektiva arbetets exaltation. Det gemensamma arbetet, som suddade ut skillnader och ojämlikhet, den fullständiga materiella oegennyttan, de rena känslorna, de rena syftena.

Och samtidigt den förvirrande och tvetydiga känslan av att detta var en parentes. Att en period av våra liv gick mot sitt slut under denna brännheta sommars fukt. Stadion hade avlidit i mars. Under festivalen

nåddes vi av nyheten om Berias död. Vi dividerade om innebörden i dessa händelser och diskuterade framtiden. Diskussionerna var lika långa som nätterna i Bukarest var korta under det vi gick i Sismidjiou-parken som vi måste igenom för att komma till vårt hotell; Ambassador på Republici-boulevard.

Egentligen är det samma diskussioner som ännu pågår när jag träffar Jan i dag, antingen det nu sker i Stockholm eller vid Seine's stränder. Och som jag hoppas skall fortsätta länge än.

Översättning: Jan Stolpe

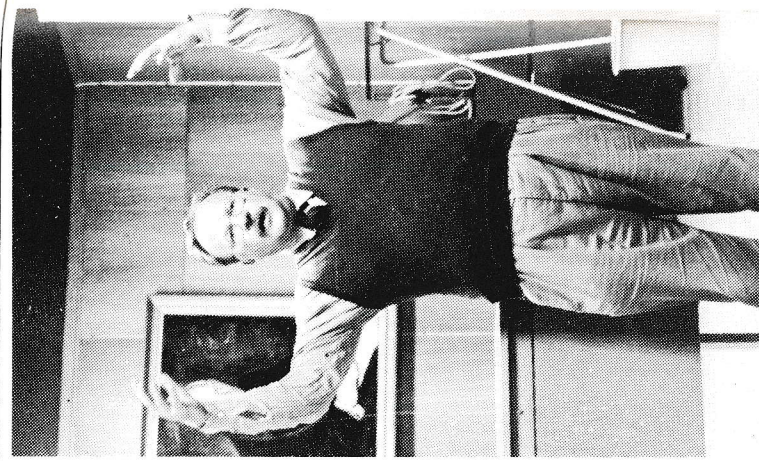
Noter

(1) *Confédération générale du travail*, den franska landsorganisation som bildades 1895 och enade hela den franska fackliga rörelsen i folkfronten 1936 för att splittras under kalla kriget då minoriteten från socialisterna bröt sig ut år 1948. Dess funktionärer går i pension vid 60 års ålder. Tidningen *La vie ouvrière* grundades 1909 av Pierre Monatte och är den traditionsrikaste i den franska arbetarpressen.

(2) *Demokratisk Ungdoms Världsfederation* bildades i London 1945, den har rådgivande status inom Förenta Nationerna och hade sitt säte i Paris till dess den franska regeringen under det kalla kriget efter påtryckningar från Förenta Staterna stängde kontoret. Det flyttade då till Budapest.

(3) Dess huvudupplaga var den franska, den gavs samtidigt ut också på engelska, ryska och tyska. Sedermera även på svenska samt andra språk.

(4) *Ungdomens och Studenternas IV Världsfestival för Fred och Vänskap*, skulle ha organiserats i Warszawa men våren 1953 avsåg sig Polen värdskapet och i sista minuten åtog sig Rumänien att vara värd för festivalen i Bukarest 3 augusti - 16 augusti 1953.

Skriftställning 14

Jan Myrdal fyller sextio år i sommar. Det firar Folket i Bild/Kulturfront, där Jan Myrdal medarbetat sedan starten, med att ge ut en ny volym skriftställningar med ett namnregister som omfattar alla 14 volymer (med detta register får du lätt fram alla stäl-len Jan Myrdal behandlat, t ex Holmér, Hans). Boken blir på ca 300 sidor och utkommer i början av juli.

Genom att sätta in 175 kr på pg 70.45 88-3 så försäkrar du dig om att få boken hem i brevlådan.

KULTURFRONT

»Här är en ung svensk poet. . .»

av André Mathieu

□ André Mathieu berättar om sin vänskap och sitt samarbete med Jan Myrdal. »... Aragon kom emot mig och sa: 'Här är en ung svensk poet som skulle vilja träffa några medlemmar av gruppen som talar engelska eller tyska'. Det var så jag lärde känna Jan Myrdal.» André Mathieu är fransk poet och har arbetat på den kulturella avdelningen på den franska radion. För närvarande är han tjänstledig och doktorerar på Strindberg.

En lördag eftermiddag kom jag tillsammans med Jean-Jacques Robert till rue de l'Elysée nr 2 för att delta i veckans möte med gruppen Unga Poeter inom C.N.E.* Jag var ordförande i gruppen då (Nej förresten, det var jag inte längre, eftersom jag hade blivit inkallad och Jacques Roubaud hade efterträtt mig på posten, det var en hederpost och man blev vald till den), och Aragon kom emot mig och sa: »Här är en ung svensk poet som skulle vilja träffa några medlemmar av gruppen som talar engelska eller tyska.» Det var så jag lärde känna Jan Myrdal. I stället för visitkort anförde trodde han mig sina dikter, och med hans hjälp och via engelskan och tyskan (för jag kunde ännu ingen svenska alls och var helt okunnig om Strindbergs och Ekelöfs verk som jag skulle komma att översätta senare)

lyckades jag åstadkomma en fransk version som så att säga blev papperet på hans lemskap i vår grupp. Åren gick och Myrdal blev en av de viktigaste författarna i Sverige, där hans omstridda personlighet ger stoff åt tidningsspalterna, och där hans berömmelse redan överträffar fadern Gunnar Myrdaals — ekonom, sociolog, Nobelpristagare i nationalekonomi. Jan Myrdal är de svenska intellektuella *enfant terrible* och deras dåliga samvete, när han gisslar dem i sin tidskrift Folket i Bild; han är romanförfattare, polemiker, essäst (han har läst hela Balzac), och han har blivit världsberömd för sina reportage från Asien, i synnerhet för sin *Rapport från en kinesisk by* som blev en stor framgång i USA och lär ha bidragit avsevärt till omsvängningen inom den amerikanska opinionen gentemot Folk-

republiken och till att Nixon upptog diplomatiska förbindelser med Kina. Han Suyin anförtror mig nyligen hur mycket hon uppskattade Jan Myrdal, som hon betraktade som en av de få författare som har talat med allvar och objektivitet om Kina och det kinesiska folket. Boken har för övrigt blivit en internationell klassiker och ett standardverk i hela världen, utom kanske i Frankrike, där man antagligen har haft svårt att smälta att en svensk kunnat åstadkomma bättre än landets egna sinologer; och sålunda kom det sig att man i ett radioprogram nyligen kunde förtiga rentav själva existensen av denna bok, om vilken Harrison Salisbury, biträdande redaktör för New York Times, kunde skriva: »En gång

per generation, sällan mer, dyker det upp en bok som lyckas förklara hela komplexiteten i ett nytt samhälle för en förbryllad och ofta fientlig omvärld. En ny klassiker har uppstått i dessa dagar: i sin 'Rapport från kinesisk by' beskriver Jan Myrdal det kinesiska samhället av idag lika precist, undersöker det lika skickligt, analyserar det lika briljant som hans far ett kvarts sekel tidigare beskrev, undersökte och analyserade Förenta Staterna. Att läsa Myrdal är inte en upplevelse som kan jämföras med läsningen av vilken bok som helst: här gäller det verkligen att ta plats vid Myrdals sida för att följa det fantastiska skådespelet, se Kina breda ut sig inför ens ögon, höra folket berätta hur det har blivit lurat, exploa-

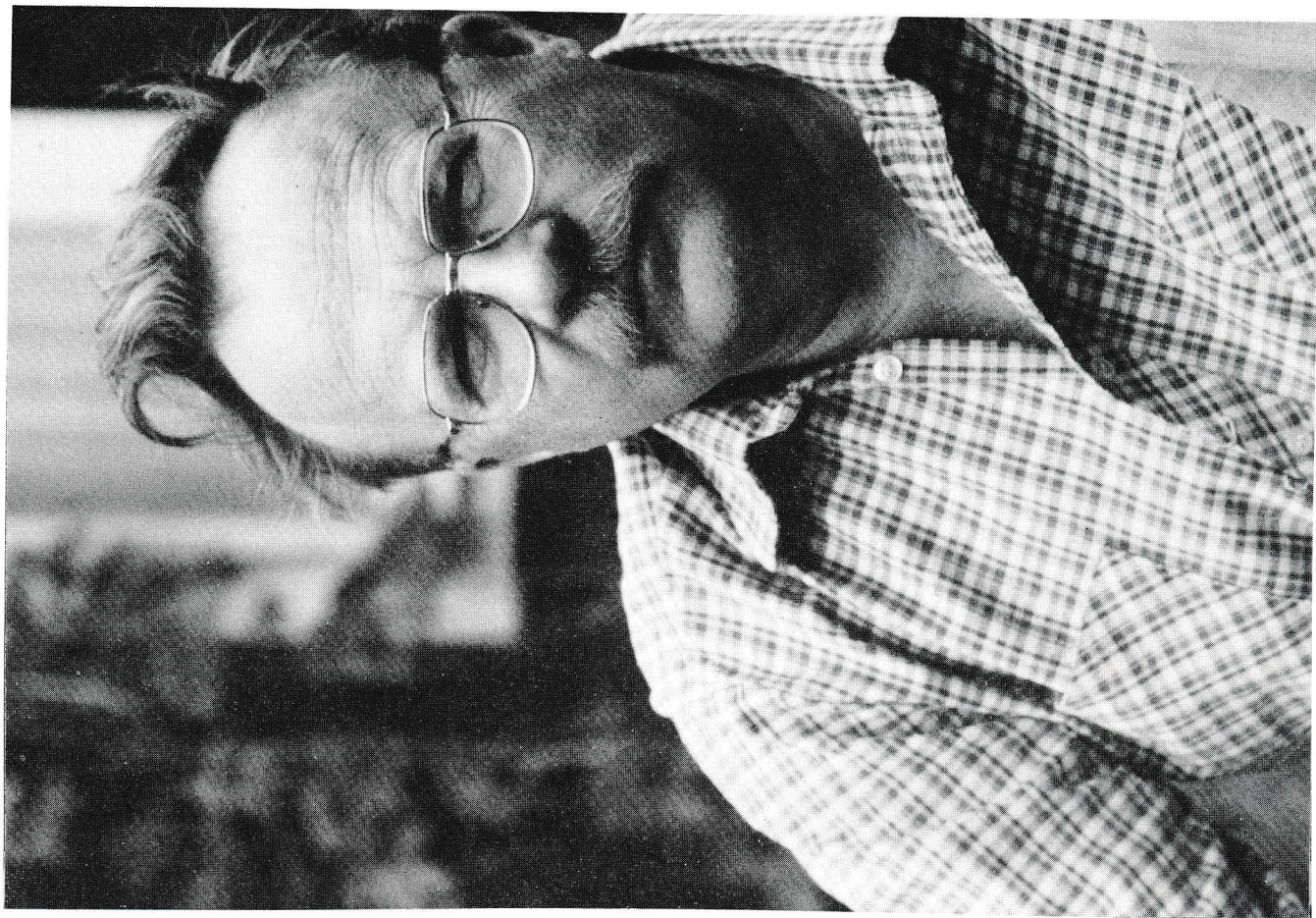
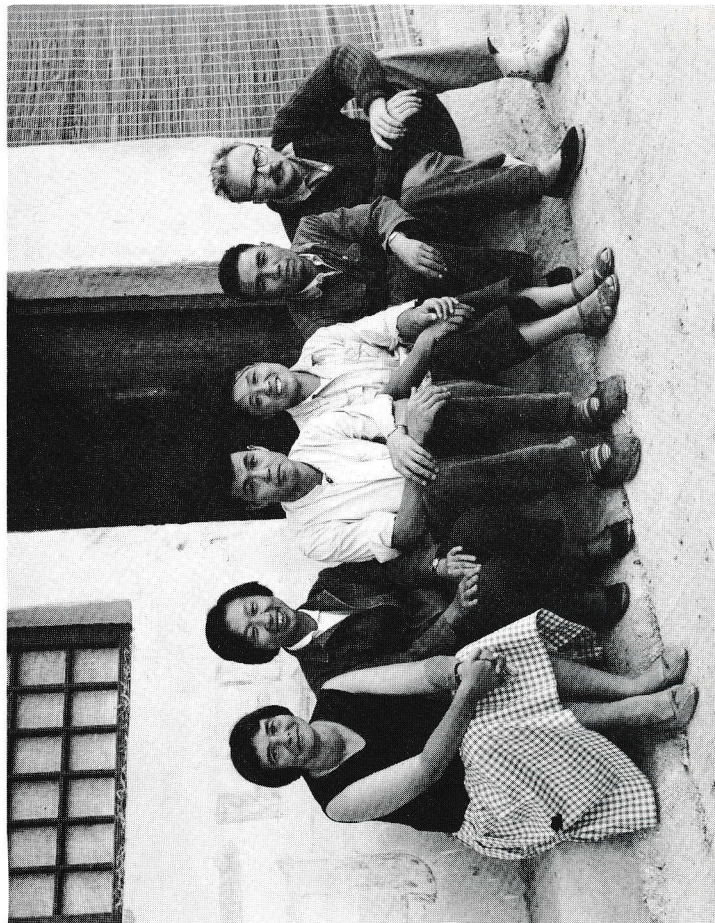
terat, utsvultet i det förlutna och därefter uppskatta dess långa och svåra kamp för ett liv i enlighet med det kinesiska kommunistpartiets nya normer. För första gången framstår dagens Kina trovärdigt och levande för oss. Jan Myrdal har, liksom hans far före honom, åstadkommit en klasker inom sociologin.»

Men Jan Myrdals personlighet inskränker sig inte till hans roll som sociolog. Han är framför allt konstnär, en författare som ger sig helt och fullt i det självbiografiska verket *En illojal europés bekännelser*, ett verkligt »patch-work» av minnesbilder från hans vagabonderande ungdomstid under åren närmast efter kriget, om sin svåra början inom litteraturen, och i synnerhet om sitt möte med tredje världen som i sig gör skäl för titeln på denna bok — en bok som

också är en lång essä om de intellektuellas ansvar. Han är också en verklig vän.

Detta möte med Jan Myrdal blev mycket viktigt för mig, för det blev början till min passion för STRINDBERG.

Ett par dagar efter vårt första möte, när Jan Myrdal hälsade på mig i mitt studentrum i Saint-Germain des Prés, upptäckte han nämligen att jag inte hade någon enda bok av Strindberg i mitt då ännu ganska magra bibliotek, som till stor del bestod av antikvariska böcker som jag köpt i den berömda bokhandeln Gibert jeune på boulevard Saint-Michel och av dedikations-exemplar från mina vänner poeter: ARAGON, ELUARD, CENDRARS, TZARA, Rafael ALBERTI, BRECHT, NERUDA m fl.

— Vad, har du inte en enda bok av Strindberg?

— Nej, men jag känner till Strindberg, jag har sett Anita BJÖRK (som jag nyligen lärde känna på Centre Culturel Suédois i Paris) på bio i *Fröken Julie* och Eric von STROHEIM i den franska filmatiseringen av *Dödsdansen*, men jag har inte läst någonting av honom. För övrigt är det mycket svårt att få tag på någon bok av Strindberg i Frankrike.

— Vänta ett tag, sa han och gick ut ur mitt rum. Ett par minuter senare återvände han i triumf med ett exemplar av den enda bok av Strindberg som då fanns i bokhandeln i Paris. Det var *Röda rummet*, följd av *Författaren* (d v s delarna 3 och 4 av självbiografen *Tjänstekvinnans son: en själs utvecklingshistoria* samlade i fransk översättning i en enda volym hos éditions Stock).

Det var på det viset jag, tack vare Jan Myrdal, upptäckte Strindbergs verk. Två år senare föreslog min vän Pierre de LESCURE (som tillsammans med VERCORS grundade »Editions de Minuit», franska motståndsrörelsens underjordiska förlag under den nazistiska ockupationen) att jag skulle samarbeta med Carl Gustaf BJURSTRÖM som sökte en fransk poet för att översätta Strindbergs lyriska dramer till franska för éditions de l'Arche. Det var på det viset som jag, tack vare den entusiast som Jan hade förmedlat till mig, tillsammans med BJURSTRÖM kom att stå för den franska texten till *Stora Landsvägen*, *Ett drömspel*, *Svarta handsken*, *Abu Casems tofflor*, *Toten-Insel*, *Hermione*, *I Rom*, *Himmelrikets nycklar*, *Svanevit* och *Holländarn*, liksom för Strindbergs dikt med samma titel.

Sedan jag sålunda blivit fransk specialist på Strindberg, bestöt jag att återuppta mina studier vid universitetet i Paris/Nanterre för att förbereda en fil mag, och därefter en »Diplôme d'Etudes Approfondies» över »Strindbergs mottagande och litterära framgång i Frankrike». För närvarande arbetar jag på en doktorsavhandling om »Strindbergs modernitet».

Tack Jan, min vän, för att du smittat mig med detta Strindbergska »virus», och lycka till på födelsedagen!

Jan MYRDAL bodde vid den tiden i en våning i XVIIe arrondissementet. Han bjöd hem Jean-Jacques Robert och mig en kväll. Vid vårt andra möte bjöd han mig till pensionatet ORFILA, rue d'Assas, där han hade bestämt sig för att bo i samma rum som Strindberg hade haft år 1895 när »Inferno-krisen» bröt ut. Det var ett medvetet val. Han hade uttryckligen bett att få detta rum. Och vi tillbragte en mycket trevlig afton i detta samma rum som hade hemsoöks av STRINDBERGS mardrömmar.

Översättning: Madeleine Gustafsson

*Comité National des Ecrivains

a Rede,

Mann

Weg mit dem
14. Strafrechtsänderungsgesetz
Gegen politische Unterdrückung
in der BRD und DDR!

Om Jan Myrdal

av Sigurd Allern

□ Också i Norge väcker den friskpråkige Myrdal starka sympatier och antipatier. Det berättar Sigurd Allern — redaktör för den norska dagstidningen Klassekampen.

Vintern 1987, det har gått nästan ett år efter mordet på Palme. Kurdrazian har slutat i fiasko och ryktesbörsen är inne i en ny högkonjunktur. Svenska massmedia svärmar hela tiden runt sin sheriff som flugor

runt en gödselstack. Expressen underhåller publiken med blufreportage från Liege. Utländska korrespondenter och iakttagare skakar på huvudet och konstaterar att mörkarijakten mer liknar en mörklägningsope-

ration än en polisundersökning. »Something is rotten in the state of Sweden» sammanfattar skriftställaren i Mariefred, och spår att Holmér snart ska följa upp flaskot med att sprida ut att han vet vem som planlade förbrytelsen och att mördaren nu har gått under jorden. Precis detta sker också! Och poliseftersågarna sladdrar vidare.

Men demaskeringen har börjat. Guillou, Kanger och Reyssenars bidrar alla till det. Jan Myrdal är den som dessutom genomborrar överheten politiskt; det som vi bevitnar är den gamla statens upplösning. »Palmerummet» saknar rättsligt stöd i grundlagen. Den egentliga makten — förkroppsligad av Hans Holmér — har trängt igenom den formella maktens hölster och strävar efter att formalisera sig juridiskt. Sverige har blivit en Weimar-republik i förfall.

Enligt min mening är just denna artikel — som väckte politiskt uppseende i en rad europeiska länder — ett lysande exempel på Jan Myrdals styrka som politisk journalist och kommentator. Han är samtidigt skarp, rå och direkt och har den historiska överblicken som gör artikeln farlig för Maken. Myrdal lämnar ingen oberörd och har förmågan att spetsa till formuleringar så att de slår håll på härskarlassens ideologiska mur. Denna styrka kommer mycket klart till uttryck i det urval av Skriftställningar som Klassekampen gav ut på norska i höstas. Där finns artiklar från 1949 - 1987 med inlägg och tankar från ett konstnärligt och politiskt liv i strid. Alltså många »historiska» skriftställningar där utgångspunkten är samhällsförhållanden och debatter från flera ungdomsgenerationer tillbaka.

Men vi har fått många rapporter där inte minst unga läsare berättar att de upplever många av de gamla skriftställningarna som brännande aktuella och skarpa! Här är näring för tanken, ställningstaganden med den principiella tyngd som bara historisk överblick, faktiska kunskaper och hat mot förtrycket och fördummelsen av folket kan ge. Bland annat handlar det om förmågan

att ta upp de viktiga frågorna i tiden. Jan Myrdal har själv med bitande ironi skildrat hur de norska 30-talsintellektuella ödat bort krafterna på anti-religiösa provokationer i en tid av svält, massarbetslöshet och växande fascism. Vi måste skilja agnarna från vetet, mellan viktigt och oviktigt. De härskandes tankar är de härskandes tankar. Bara om man river hål i denna mur kan folkmassornas kamp för att ändra historien vinna framgång.

Jan Myrdal har som politisk skribent gjort det på fält efter fält. I uppgörelsen med den individuella terrorismen. Han har visat hur den intellektuella vänstersidan i Europa förrådde arvet från den borgerliga revolutionen och banade väg för fascismen. Påmint oss om markis Beccarias resonemang och klarlagt varför Amnestys genarella kampanj mot dödsstraff i praktiken leder till en oreflekterande humanism som under krig och kriser banar väg för illegala och mer omfattande avrättningar. Han har gisslat fredsrörelsens naiva pacifism, försvaret Kampucheas revolution och kamp för självständighet mot en supermaktstyrd mediakampanj. Och är väl en av de få som vid sidan av norska fiskare ställt grundläggande frågor om Greenpeace politiska funktion och omdömesförmåga.

Också i Norge väcker den frispråkige Myrdal starka sympatier och antipatier. Sump-liberalerna och SV-folk med nyvunnen Gorbatsjov-begeistring fruktar Myrdal och undviker honom som pesten. Han är i stort sett bojkottad av Dagbladet. Men respektad av socialdemokrater, beundrad av kulturkonservativa och med tiotusen fasta Klassekampenläsare. Det är som det skall vara. Jan Myrdal har aldrig vänt kappan efter vinden, utan hållit fast vid nödvändigheten av att vara illojal mot de härskande. Därför inspirerar han idag också nya generationer till politisk handling och uppror.

Övers. Anne Lidén

Myrdals tvesyn

av Lars Andréé

□ Numera finns det ingen möjlighet att gå runt honom. Hans arbete gräver djupa fåror i den svenska intellektuella debatten sedan snart tre årtionden. På samma sätt som Strindberg för sin tid är riktmärke oavsett om han för tillfället intar kulturell ledning eller ej så fungerar Myrdal som orienteringspunkt för en hel epok. Det skriver Lars Andréé i denna artikel om Jan Myrdals bok »Ord & Avsikt» och inför skriftställarens 60-årsdag.

Jan Myrdals texter är obehagliga. Det är deras främsta förtjänst och numera är jag säker på att det är därför som jag tycker så mycket om dem.

En del Myrdalläsare förmår aldrig intellektuellt behärska detta obehag eller ens kritiskt närma sig innehållet i Myrdals essäer.

Också detta är en fördel.

Det går inte att behagfullt glida in i och ut ur Myrdals skriftställningar. Han är en glädjedödare med sylvassa hullingar som river sönder invanda föreställningar. Det är därför Myrdals kritiker, som ofta stannar vid ytan, ställer formen mot innehållet, estetiserar, tvingas formulera ett ställningstagande som avslöjar deras tankar om innebörden.

Den 14 april 1986 publicerades Myrdals *Ord och avsikt*. Han skriver att den ligger utanför serien av skriftställningar och ingår i den följd av texter som samlades i utgåvan om Strindberg och Balzac 1981.

Redan i inledningen håller han fram en tvetydighet. Han skriver att han »utnyttjar tidningar, tidskrifter, konferenser och intervjuer att förarbeta och pröva material», och att texterna kan ha omarbetats till nya, ibland mot ursprunget stridande versioner.

Genom att läsa de olika varianterna vid sidan av varandra är det faktiskt möjligt att se hur Myrdal arbetar, hur orden mognar mellan de olika tappningarna.

Det första försöket med den initiala Strindbergsanalysen i *Ord och Avsikt* publicerades under rubriken *På tal om Giftas*

(Strindbergiana. Atlantis 26/6 1985). För författare med Myrdals och Strindbergs ambition, där framgången mäts i motståndet och där positivt bemötande ses med misstänksamhet, innebär den politiska isoleringen både fara och fäste. I *Strindbergiana* visar Myrdal hur Strindberg genom sina olika utspel avskilt sig och stod helt isolerad när han provicerade fram Giftasprocessen. Artikelns utmynnar i ett uppenbart avståndstagande från Strindbergs politiskt oförsvarliga »marginalisering».

Det må vara att artikeln i *Strindbergiana* förkortats av redaktionen, men praktiskt taget hela texten finns ord för ord inarbetad i *Ord och Avsikt*, samtidigt som tendensen blivit annorlunda. Det centrala i den senare versionen är att visa varför Strindbergs antisemitism efter Giftasprocessen långsamt vittrar bort. Strindbergs marginalisering utgör inte längre det främsta hotet mot det moderna genombrottet och de radikala, liberala grupperingarna.

Det finns hos Myrdal en manisk besatthet vid historien. Men historien skapar ingenting, historien är för honom ingenting annat än aktiviteten hos de människor som strävar efter sina egna mål. Detta ger honom ett mycket nära och intimt förhållande till historiska personer.

Med Giftasprocessen i åtanke skisserar Myrdal en kanske ny bakgrund till Strindbergs tvetydiga ställningstagande i Dreyfusaffären.

Detta rör naturligtvis en enskildhet, en liten detalj, egentligen bara en obetydlig anteckning i *Ockulta Dagboken*.

Björn Meidal identifierar Strindbergs uppfattning med den franska högens och ser Strindbergs förhållande till Zola som det avgörande. (Björn Meidal. *Från Profet till Folktribun*. Tiden 1982) Jan Myrdal placerar Strindberg i närheten av Romain Rolland som orienterade sig vid sidan av motsättningen mellan dreyfusarder och antitreyfusarder. För mig öppnar frågeställningen ett annorlunda perspektiv på såväl Strindbergs ibland motstridiga ställningsta-

ganden fram till Strindbergsfejden som på Proust. Strindbergsfejden och Dreyfusaffären polariserar på samma sätt men de får helt olika innebörd.

Flertalet sidor i *Ord och Avsikt* är beställda texter. Förr och Nu skickade Tjernysjevskijs *Vad bör göras* (Arbetskulturs och Aurora 1983) till Myrdal och bad honom recensera och han skrev vår annmälan (3/84). Samma text ingår nu i *Ord och Avsikt*, utvidgad och tydligare placerad i en litterär tradition.

Jämförelsen mellan de två artiklarna väcker en helt annan fråga. Myrdal intar två motsatta ståndpunkter. Han säger sig vara för brödskrivari samtidigt som han är en utpräglad finskrivare, nästan melankoliker. Hos honom finns inget journalistiskt slarv. Myrdal är känd för att lämna prydliga, nästan pedantiskt rena manus. Det är genomgående så att han sätter kvaliteten före kvantitet, innehåll före form i allt han lämnar ifrån sig.

»Ty den frie författaren, brödskrivaren, är visserligen inte författare i ämbetet utan författare på marknaden men därför heller inte uppdragstagare», skriver han

Så tillvida är Myrdal förvisso brödskrivare men det ovanliga är faktiskt att det han kallar sitt brödskrivari sällan kan ha gett honom bröd, ens för dagen. (Av oss fick han bara boken, *Vad bör göras*, som han förmodligen hade i olika utgåvor redan fört.) Problemet blir tydligare i två av de avslutande essäerna i *Ord och Avsikt*. Myrdal skriver där positivt om Georges Simenon, en utpräglad brödskrivare med kommersiell framgång, en habil författare som öppnar för terapiläsning. Underhållning fjärran Myrdals ambitioner.

Det är ingen djupare skillnad mellan vad Myrdal skriver i sina skriftställningar och vad han publicerar som romaner eller reseskildringar.

Journalistiken, brödskrivariet, åter upp

det självständiga tänkandet. Hur många unga lovande skribenter har vi sett försvinna som frilansare för att inom några år med kontrakt på fickan producera pratbubblor på kultursidorna?

Den subjektiva nödvändigheten är bränsle för allt Myrdal skriver. Han låter sig styras av stora, ihållande känslor. För honom består vår frihet helt enkelt i friheten att kämpa för att bli fria.

Strindbergs *Svarla fanor/Götiska rummen* och Myrdals *Ord och Avsikt* rör sig inom samma tradition, men dessutom finns där en annan vag likhet. Denna likhet är både en styrka och en svaghet.

Strindberg formulerade sig mot personer som inte längre stod i ledningen, inte var bärare av den kulturella hegemonin. Han

vände sig mot en grupp intellektuella som var jämnåriga med honom och redan på väg ut. Myrdal skriver också om en sådan generation: Lars Gyllenstein, Eyvind Johnson, Artur Lundkvist. Det är först vid Lars Gustafsson det svider till.

På sitt sätt är det märkligt att Strindberg i Strindbergsfejden kunde mobilisera ungdomen. Jag tror att det hänger samman med de förbundna texterna. Är det inte så att Strindbergs *Svarla fanor* och *Götiska rummen* ligger längre bortanför gränsen för det anständiga än *Ockulta dagboken* som är mer privat men därför inte utanför? Det gäller den nödvändiga marginaliseringen. För Strindberg sker avstampet med den lilla, utsökta romanen *Ensam* och processen fullbordas i Strindbergsfejden.

Måndagen den 6 maj 1985 skrev Jan Myrdal i Dagens Nyheter att han hade suttit framför ordbehandlaren och raderat bort sin samtidsroman ur minnet. Den otryckbara, förbjudna romanen finns inte mer.

För tjugo år sedan kunde Myrdals ord sätta långa protesttåg i rörelse, för tio år sedan samlade hans texter mindre demonstrationer på Sergels Torg. Idag förmår de inte två personer att bära en banderoll.

Det finns en märklig parallellism till detta.

För femton år sedan bars Myrdals texter ut på gator och torg, nu säljer de sig själva och Folket i Bild/Kulturfront för en envis kamp mot upplageminskningen. Myrdals läsekräns är större än någonsin men hans

texter organiserar inte, åtminstone inte på samma sätt.

Men orden har inte tappat sin läsbarhet. Tvärtom.

Det vore viktigt att närmare ringa in Myrdals position.

Samtidigt som vi kan iakttä att orden blivit neutraliserade, ser vi hur hans offentliga ställning liksom står och väger. Det är ej dag, ej natt.

Myrdal har ett välskött, mycket omfattande och i stora avsnitt avgörande författarskap bakom sig.

Numera finns det ingen möjlighet att gå runt honom. Hans arbete gräver djupa fåror i den svenska intellektuella debatten sedan snart tre årtionden. På samma sätt som Strindberg för sin tid är riktmärke oavsett

om han för tillfället intar kulturell ledning eller ej så fungerar Myrdal som orienteringspunkt för en hel epok. Han fyller 60 år den 19 juli 1987 och hans läsare vet att han har flera viktiga, grundläggande verk nästan färdiga för publicering.

Myrdal är inte utskriven. Antalet återstående satsar är inte obegränsat, men det är omöjligt att räkna dem. Med *Barndom* och *En annan värld* börjar han för tredje gången bygga upp en ny, ung läsekrets.

Det var både intressant och klargörande att följa Expressens »demokrati-debatt» hösten 1986. Någon debatt blev det inte. Mobiliseringen förestavades helt formellt av Agneta Pleijel som lyfte ur en diskussion mellan Ehnmark och Myrdal från Folket i Bild/Kulturfront till Expressens kultursida (15/9).

Därefter följde inläggen.

På något undantag när var samtliga riktade mot en överklagad fantombild av Myrdal. Kritik mot Ehnmark, Pleijel, Ohrlander, Nydahl refuserades och innan sista artikeln publicerats proklamerades debatten avslutad.

Det var en märkvärdig kampanj.

När allt kommer omkring refuserades inte alla. Expressens kulturredaktör skrev om en del inlägg och sände åter till originalen för författare för undertecknande. Därför kan man inte av signaturerna veta vem som formulerat artiklarna.

Myrdal befinner sig på ett egendomligt sätt mitt i debattens centrum men hålls utanför diskussionen.

Det finns hos Myrdal en medveten tveksyn, tudekning. Han intar avskiltigt diametralt motsatta ståndpunkter i en och samma artikel, ja i på varandra följande meningar. Samtidigt som han med frenesi syns inte bara beskriva ett skeende och dess tankar utan också bejaka det, till exempel kominternideologin, avfärdar han i nästa sats hela tankegången:

»Den var dock ideologi. /---/ Falskt medvetande.»

Detta tankesystem är avgörande för Myr-

dals historiesyn. Det finns inget föreskrivande, normerande medvetande. Inga utopier. Det finns inga förebilder, bara en arbetsmetod, ett förhållningssätt. Det är i den dubbel exponeringen som hans historiska gestalter och miljöer blir levande och påträngande för läsaren.

Lars Åke Augustsson har i en vacker essä polemiserat mot Myrdals uppfattning om Dostojevskij (FiB/K 17/86). Det är en utmärkt artikel eftersom den är så genomtänkt. Den är vad jag vet långt bättre än vad Lars Ahlin formulerat från samma utgångspunkt.

Myrdal tycker illa om Dostojevskij, som politiker, författare och person: ordningen är viktig. Han skriver att Dostojevskijs romaner luktar som smutsiga damtrosor. Mot Dostojevskijs känslöshet ställer Myrdal Tjernysjevskijs rationalism och politiska mod. Lars Åke Augustsson förnimmer inte att Dostojevskij blir roligare att läsa med den okända lukten från Myrdals garderob i näsborrarna.

Tag *Döda Huset* (som jag läste för tio år sedan i den s k »icke användbara översättningen»). Visst är det med luktnettet man kommer ihåg den starka lussupplevelsen. Hur hela miljön stinker fångläger. Hur människorna automatiskt ordnar sig i en naturgiven, oförnuftig hierarki, som Dostojevskij bejakar.

Myrdal sätter som få författare politiken före litteraturen och har i konsekvens med det till viss del ställt sig vid sidan av aktuell litteraturredakt. Låt mig ta ett gammalt exempel. Myrdal smög fram sina åsikter om Sara Lidmans *Gruva* mycket indirekt via en intervju den 25 januari 1970 som förgades som ett appendix till en dansk avhandling. Där säger han helt enkelt:

»Det finns några som tror om Gruva, att Sara Lidman inte har skrivit något. Att boken egentligen bara består av gruvarbetarnas ord. Att Sara Lidman gick med en bandspelare på magen hela tiden i Svappavaara.

Det är falskt att tro det.

Författaren finns med hela tiden.»
(Marianne Thygesen. Jan Myrdal og Sara Lidman. Raportgenren i svensk 60-tals litteratur. Århus 1971.)

Jag vet att en offentlig diskussion vid den tidpunkten hade klargjort ståndpunkterna på ett alldeles utmärkt sätt. Mottagandet av *Gruva* skulle ha blivit annorlunda och Sara Lidmans insats hade på sitt sätt upplevts större efter en öppen konfrontation. Jag tror mig till och med kunna säga att Göran Palmis rapportböcker från LM blivit annorlunda.

Myrdal har avgjort påverkats av Freud och inte utan framgång. Freud strukturerar långa, sammanhängande tankesjok hos Myrdal på samma sätt som Swedenborg vid olika tillfällen gav form åt såväl Balzac som Strindberg.

Det svåra är inte att belägga detta tankandets inflytande, eftersom det hela tiden är öppet, uttalat.

Myrdal använder sig av Freud när han polemiserar mot engelsmannen Michael Meyers Strindbergsbioграфи och ser på sig själv i freudianska termer.

Det avgörande är den absolut fria användningen av Freud. På ett märkvärdigt sätt friläggs tankandets rötter. Myrdal uppfinner nya freudianska samband och driver vidare i polemiken. Han betonar hela tiden kontinuiteten i sitt eget tänkande och sin egen utveckling.

I debutromanen *Hemkomst* (Tiden 1954) laddas texten av att en utlevd mans dödsängest gnager på en ung människas liv. I *Ord och Avsikt* blir Myrdal den gamle mannen. Livslinjen från debuten fram till slutet skulde med Freud synas fullbordad, men det finns en avgörande skillnad.

Linjen är inte obruten.

Som alla vet är den taggig och tandad, och den delar sig i två vid flera tillfällen. Hos sig själv tycker Myrdal bara om det upproriska. Det bevisar att han fortfarande gör motstånd, att han ännu inte slagit in på den väg som obönhörligt för till samtidskandets tankelättja och medelålderns slö-

het. Myrdal vill resonera, se klart, väga allt och bevara sina band med dem som inte har haft framgång.

Det finns hos Myrdal en typ av syntetiska sammanfattningar som vore otänkbara utan honom. Porträttet av Bosse Gustafson i *Ord och Avsikt* är en sådan med dess beska blandning av autopsi och respektlöst självmedvetande.

Myrdals position är unik.

Han är inte ensam om kunskapen men vem skulle lika prydligt kunna ställa ut Christer Strömholm som skedde i Folket i Bild/Kulturfront 8/86: *Nazi-kitsch och anat strömholmeri*. Artikeln är på samma gång enkel och klargörande. Och den får leendet att stelna i ansiktet på dem som såg den viktiga Strömholmutställningen på Moderna Muséet. Myrdal lyfter en tradition upp genom åren och lägger ut den framför våra ögon.

Myrdals stil är skön, torr och vårdslös. Hans ibland hegelianskt långa satser vrider sig i mitten kring en kärna som om de omgivande ordens enda uppgift är att förstå satsen att orka bära fram den tunga tanken. De oratoriska utbrotten tvärstannar plötsligt och lämnar plats för en ofullständig, kort och ilsken sats.

Hos Myrdal drar varje mening nytta av den föregående.

Hans stil påminner oss om den härliga ålder då vi av princip aldrig samtyckte. Det är inte en stil för en inställsam skönande, lömsk och förstucken som den är. Det är en stil för kamp, ett vapen.

Jan Myrdal. ORD OCH AVSIKT. Ett resonemang. 288 s. Norstedts 1986. Pris: ca 140:-

ISBN 91-1-863141

foton: Gun Kessle

Den danska grafikern Jane Muus

av Eske K Mathiesen

Självporträtt 1943

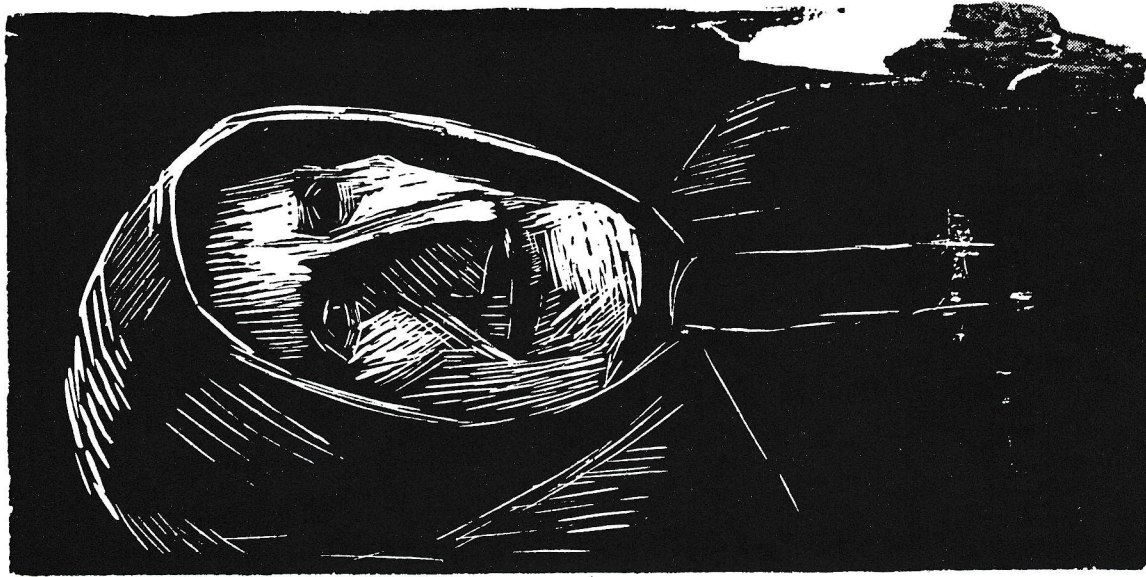
□ Eske K Mathiesen presenterar den danska grafikern Jane Muus. »Genom att hålla fast vid denna mänsklighet, som är medmänsklighet, och göra det med så stor konstnärlig auktoritet, har hon placerat sig långt från moden och konjunkturer och i centrum för den riktiga, den väsentliga konsten», skriver han.

Den svart-vita konstens historia är ett viktigt kapitel i den senare danska konsthistorien. Även för svenskar lär namn som Johannes Larsen, Anton Hansen, Poul Christensen, Axel Salto, Holger J Jensen, Sigurd Vasegaard, Sören Hjorth Nielsen, Frede Christofferson, Palle Nielsen, Dan Sterup-Hansen och Jane Muus vara bekanta. men bakom de flesta av dessa konstnärer och bakom den grafiska konstens starka ställning i Danmark står framför allt Aksel Jørgensen (1883 - 1957) och den Grafiska skolan vid Köpenhamns Konstakademi, som han gjorde till en verkstad och en inspirationskälla till att på ett djupt förpliktigande sätt syssla med både konsten och verkligheten, med verklighetsbilden.

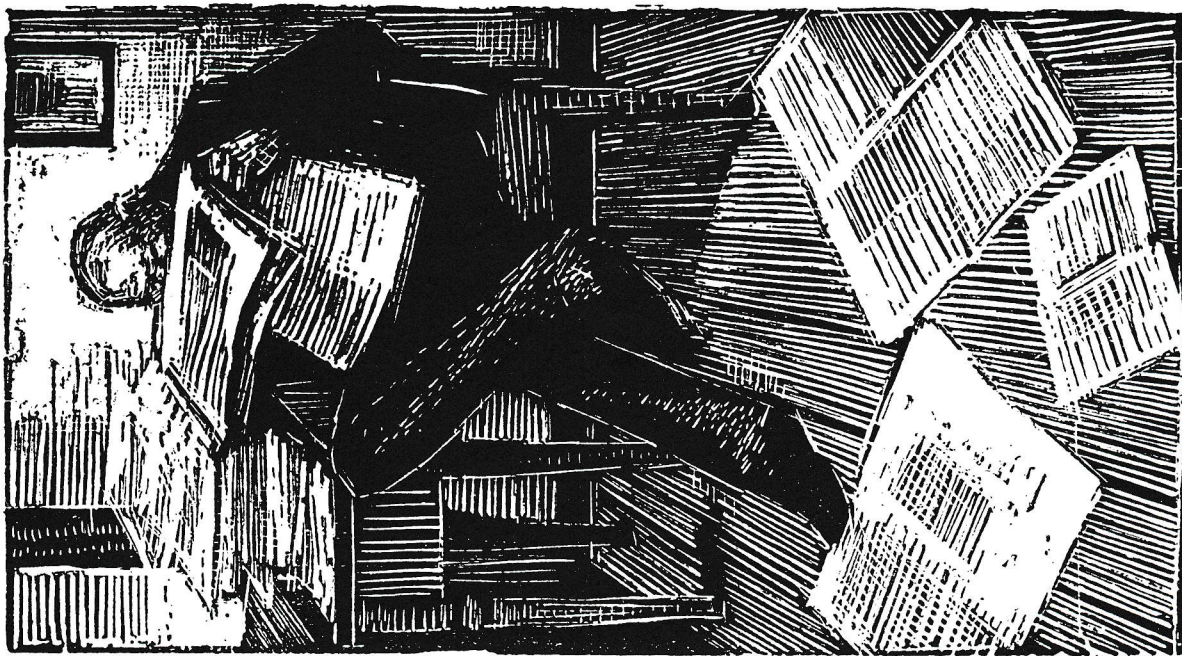
Denna artikel skall inte handla om Grafiska skolan och Aksel Jørgensen, men låt mig likväl, som en inledning till Jane Muus och som en resonansbotten för förståelsen av hennes konst, citera vad konsthistorikern Erik Fischer i sin bok *Modern dansk grafik* (1957) skrev om Grafiska skolan och Jørgensen:

»Man får knappast det rätta intrycket av den grafiska skolan om man blott uppfattar den som en konstnärlig läroanstalt. Först och främst har den fungerat som en verkstad, där man kunnat finna de nödvändiga redskapen som annars endast ett fåtal konstnärer själva hade möjlighet att skaffa sig. Den var inte bara en underavdelning till akademien, utan stod i stor utsträckning öppen för de mogna konstnärer, som ville sätta sig in i grafikerns tekniska problem eller som kom för att fullborda och trycka sina grafiska plåtar. Var och en fick lov att helt fritt gå sina egna vägar, men oundvikligen blev verkstadsgemenskapen i sig fruktbar, och mer än en grafiker kom att påverka och inspirera de andra i lika hög grad som den fasta läraren.

Med sin kärlek till konstens teori blev Aksel Jørgensen den centrala gestalten i skolans liv. För en utomstående kan det vara svårt att förstå de olika aspekterna av hans påverkan, även om många unga

Gammal kvinna 1957

Herr Galt läser tidningen: Illustration till scener af Adam Homo 1956.

konstnärer tog upp inslag av hans teknik i sitt eget arbete. Aksel Jörgensens teori gällde den exakta formangivelsen, utvecklade genom ett energiskt verklig-hetsstudium och systematiserad i bild-form efter geometriska principer liknande dem, som Vilhelm Wanscher så med-ryckande lade fram i sina föreläsningar då han var professor i konsthistoria vid akademien. Men Aksel Jörgensen är inte bara teoretikern: djupast sett bottnar nog kraften i hans påverkan i en konst-närlig arbetsmoral, i hans orubbliga känsla av förpliktelse mot verklighetens synliga form och dess reproduktion i konstverkets begränsade område. Som fiende till det tillfälliga och improvisera-de sökte han de lagar, som måste tillfö-gas verkligheten för att den på nytt skall kunna uppstå i bildens konstnärliga form. Verklighet och konstverk är till sitt väsen två olika världar; endast ge-nom att stödja sig på de formella lagar-na kan konstverkets värden aktivt ut-trycka de krafter, som i verklighetens värld skapar samhörighet mellan tingen (. . .)

Stödda av hans inflytande växte nå-got fram hos grafikkolans unga konst-närer, något bortom det tekniska och formella — ett behov att på nytt bruka konsten som ett kommunikationsmedel som når utöver de individuella uttryc-ken, att skapa en konst som bäst kan betecknas som politisk, d v s med-mänskligt inriktad, redo att tillägna sig nya mytologier och ine bara begränsad till att vara dekorativ och privat».

Jane Muus (f 1919) hör till de konstnärer som uppfattar det s k vardagliga livet med dess mer eller mindre vardagliga tilldragel-ser som en outtömlig inspirationskälla. Den uppfattningen har hon vidhållit, även om realismen under många av de år hon har va-rit aktiv ingalunda har setts med blida ögon av smakdomarna.

En gång berättade hon, med ett ironiskt leende, om en händelse från åren i Paris i

slutet av fyrtioalet, då hon en dag mötte en dansk konstnärskollega ute på gatan. Han hade ditintills arbetat realistiskt, men nu berättade han glädjestrående, att han hade sett ljuset och hade blivit abstrakt!

Jane Muus har aldrig blivit abstrakt. Hon har inte tröttnat på att skildra människors ansikten, gestalter och göromål. Men hon har heller aldrig tröttnat på att utforska bil-dens egna möjligheter, dess uppbyggnad. I hennes bästa bilder finns ett till bristnings-gränsen spånt förhållande mellan bildens motiv och utnyttjandet av bildens släthet; skildringen har helt och hållet blivit bild.

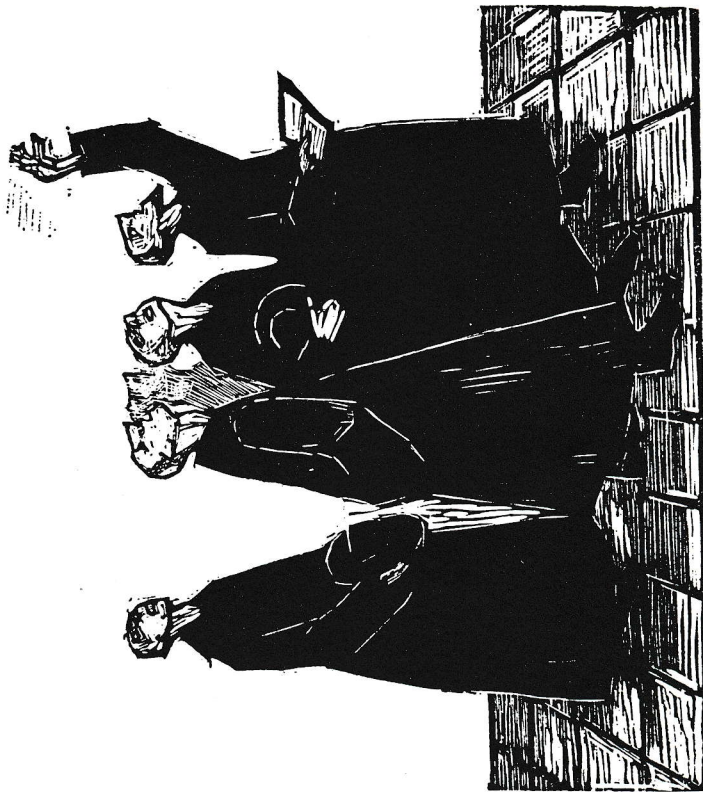
På ett skissboksuppslag, utställt för nå-gra år sedan, kunde man följa hennes över-våganden om hur armen på en kvinna, som tände en lampa, skulle placeras. Det skulle se riktigt ut, fick inte verka klumpigt. Men samtidigt skulle man också märka rörelsen som en rörelse i bilden. Historien skulle va-ra giltig både som verklighet och bild.

Jane Muus har gjort mycket enkelblads-grafik men hon är särskilt känd genom sina bokillustrationer. Det har blivit åtskilliga genom åren, låt mig nämna Charles Dic-kens *En julsaga* på prosa från 1946, Kai Friis Möllers *Den københavnske spion* från 1950, Preben Hovlands *Maskerade* från 1952, Paludan-Müllers *Scener af Adam Homo* från 1956, Herman Bangs *Les qual-re Diabes* och andra noveller från 1959, Eske K Mathiesens *Den sovende hyrde* från 1982 och Johannes V Jensens *Himmer-landshistorier* från 1985.

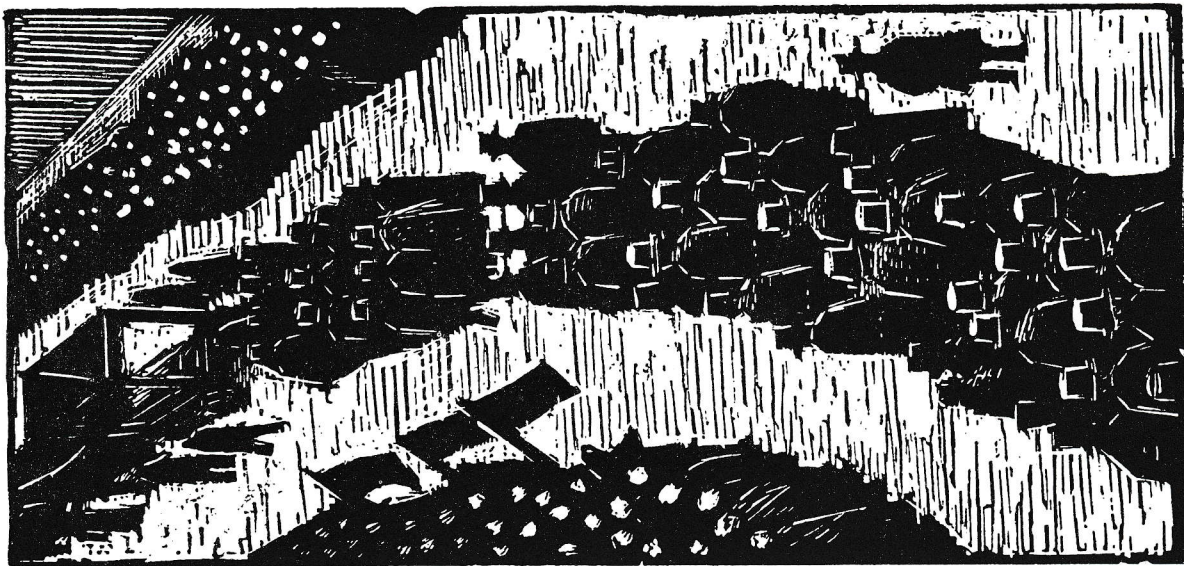
Jane Muus illustrerar med stor inlevelse och därför har hennes böcker blivit ganska olika. Ett exempel: Då hon i den vackra *Scener af Adam Homo* virtuost arbetar med stora, ljusmåttade snitt, dubbelupp-slag och nästan symboliskt laddade bilder, vilket är helt i linje med boken, så arbetar hon i Himmerlandshistorierna med ganska små, täta, helt svarta bilder. Det kan rent av komma något anonymt, något shilling-trycksaktigt över dem, något både drastiskt och lakoniskt underförstått, och det är som

Kvinna på kafé. Jules Romains's Paris. 1949

Präster som studerar Sixtinska kapellet tak. 1956

Homos begravning. Illustration till Scener af Adam Homo. 1956

Gaardinteriør

et morsomt kantet teglhængt udhus, en slags primitiv pavillon, der sagtens har været hestestald eller vognport. Der er et fint spil imellem dets vinkler og genbobyndens tre parallelle skraa linier: En bred kælderluge, en udvendig trappe i hjørnet og over denne et tagfremspring, der ikke er tilbygget, men tydeligt nok i organisk sammenhæng med hele taget, der her ligesom rækker tunge, men i den venlige hensigt at beskytte den opstigende mod sol og regn. Lad mig tilføje, at gaarden ikke virker kunstigt konserveret, den har intet museumsagtigt ved sig, men er i al stilfærdighed levende af beboere og af virksomhed. Dens bageste længe er et værksted, travlt, men beskædet. Der er vel hverken hest eller vogn mere i staldbygningen; men de er heldigvis ikke fordrevet af nogen bil, kun afløst af et par pæne trækvogne ude paa gaardspladsen. Det forøger paa en ejendommelig maa- de tiltrækningen ved denne smukt afrundede idyl, at den er saa udsøgt anonym. Ingen personalhistoriske idéforbin-

Den køpenhamnska spionen.

Från Macy's. 1960

snutet ur näsan på Jensen själv, som dyrkade det underdrivna nästan till överdrift.

Låt mig ett ögonblick dröja vid Himmerlandshistorierna. Den kom ut på svenska (på Atlantis förlag, övers. ann.) innan den kom på danska och är kanske bekant för flera läsare. Jane Muus har klokt underordnat sig Jensens stil och helt säkert har hon gjort det med glädje, ty historienas avsaknad av sentimentalitet, deras humor, deras monumentalitet i det lilla, har starkt talat till något grundläggande hos henne själv.

Det är sköna bilder i boken, oerhört stämningsskapande, nästan suggestiva. Jag tänker t ex på den våldsamt verkningsfulla bilden av Wombwell-menageriets vagnståg, som dyker upp i landskapet; jag tänker på bilden av vagnen som tappar sitt hjul under färdan och som stänker upp en kaskad av smuts och gnistor, och jag tänker på det lilla gossebarnet som sitter i lä av kärvan, medan de vuxna arbetar, och utan att veta det får bäckens vackra porlande gnosat för sig. Och Dunkerkalven ser man åskådligt på två bilder: på den ena är han den unge mannen, som försöker hålla tillbaka den bångstyrga fålen som kastar av honom för att bli krympling. På den andra är han den haltande sörlingen som väcker allmänt åtlöje och som skräpplig linkar runt Hemmerlandet med sitt bylte, full av silverknappar och småskrot, och med sin ogudaktiga käft, full av oanständiga visor.

Den illustrerade boken kan vara ett äventyr, när text och bilder harmonierar. Det kan också vara en mara, när det motsatta är fallet. Det är som om Jane Muus i sina träsnittsillustrerade böcker har hållit fast vid det ursprungliga släktskapet mellan bokstav och bild. Också bokstaven är en liten bild. Det vet hon och kommer hon ihåg, och hon lånar av dess saklighet och finkänsliga anonymitet. Och så har hon alltid förmått illustrera återhållsamt liksom den gode berättaren, som ger åhörarna spelrum för deras egen fantasi. Himmerlandshistorierna är inte precis överhopade med bilder; de kommer sparsamt men där-

för har de verkan, liksom repliker i ett samtal där mycket är underförstått.

Med sitt sinne, som är nyktert, muntert och nyfiskt, skapar Jane Muus både liv och styrka i sina bilder, både soliditet och spänst, som gör att man återvänder till dem gång på gång. T ex har jag nu i 30 år känt till hennes och Kari Friis Möllers lilla pärla till bok *Den københavnske spion*, och bilden av den gamla kvinna på trappan på bakgården har jag tittat på, jag vet inte hur många gånger. Den fortsätter att vara ett framstående porträtt, med ett lugn som hos en staty av Astrid Noach och en spirituellt energisk konst, som utan omsvep och utan att göra väsen av sig utstrålar äkta mänsklighet. Liksom hela Jane Muus verk gör. Genom att hålla fast vid denna mänsklighet, som är medmänsklighet, och göra det med så stor konstnärlig auktoritet, har hon placerat sig långt från moden och konjunkturer och i centrum för den riktiga, den väsentliga konsten. Hon har verkligen följt Aksel Jørgensens lära om »den orubbliga förpliktelsen mot verklighetens synliga form och dennas reproduktion i konstverkets begränsade område».

Översättning: Jonas Hansbo

Sjusovarna. Illustration till en novell av Johannes V Jensen. 1960

Cancer 1986

Hon ska opereras — cancer i tjocktarmen — hon kommer att få påse på magen och få ge tarmen lavemang varje dag.

Hon är sjuksköterska, mycket saklig, bekämpar smärtorna med tabletter och biter ihop. Just nu går hon omkring halvnaken; I går var hon där för första strålningen.

De mätte och ritade blå märken på mage, höfter och lår, vinklar och kors för att få exakt strålningsinfall.

Hon liknar en sorts egyptisk tempeldanserska, målad för en helig rit — nu den medicinska vetenskapens.

Hon är en smula snuvig.

Hon ringer till sina föräldrar och vänner, talar hurtigt, skrattar, verkar alldeles naturlig. Om ett par dar ska hon läggas in, prover ska tas och så — onsdag nästa vecka. . .

På kvällarna tittar vi på teve; Spanarna, Cosby. På nätterna är hon mer snuvig, stönar lite ibland, inte mycket.

De två första låg hon och kämpade med något och jag försökte hålla hennes hand.

Det verkade som om hon tyckte om det.

Men min arm kom i ett så konstigt läge efter en stund.

Jag sa: — Jag ställer upp på dig, även med påse.

— Även om det blir bara en påse kvar av mig? sa hon.

— Även så, sa jag.

På natten är hon som sagt snuvigare än vanligt och jag försöker hålla henne i handen.

Barnen har frågat en del, mest den yngste, 18.

Hon svarar hurtigt och sakligt, lite skämtsamt, som hon brukar göra om lite obehagliga saker. Hennes lugn påverkar oss.

Vi tycker nu att det är fråga om en vardaglig, lite besvärlig sak bara.

Hororna i Belgien

av Tron Ögrim

□ Kvinnan som vara i ett butiksfönster? Tron Ögrim skriver om belgisk, och norsk, prostitution.

I historien om den korrupte katolske partibossen Paul Vanden Boeynants stötte jag på prostitutionen. Detta ogräs blomstrar i de delar av Bryssels centrum som Paul och hans kumpaner ödelade. Som närmaste grannar till en ökenartad slätt där det aldrig byggdes några skyskrapor ligger gamla förfallna hyreshus. Och många småbutiker i gatuplanet har fått nya ägare.

Bakom den stora glastrutan står en läns-

tol. På morgonen är det lugnt, den är tom. Men går du förbi framåt eftermiddagen är den upptagen. *Varan* (inte ägaren!) sitter där och vinkar in dig (om du är av rätt kön). Senare på kvällen är den ofta tom igen. Nu därför att businessen är på topp och det är kunder i lokalen.

Den intelligenta läsaren kommer att dra slutsatsen att *jag har varit där*, till och med *flera gånger* och *på olika tider på dygnet*.

Vår flicka grät lite, då jag berättade.
Hennes pojkväns mamma dog för några månader sedan i cancer.
Men nu skrattar hon och skämtar som vanligt med sin mor.

Vår äldste blev jag inte riktigt klok på.
Han tittade på mig men samtidigt bortom mig, såg nästan ut som om han log, lite plågat — jag vet inte. Han sa inget, frågade inte, gick bara efter en stund.

På nätterna håller jag henne i handen, eller handen mot hennes arm.
Jag tror att hon tycker om det, men jag har ingen känsla av att hon är beroende av det.

Men jag är det.

Författaren till dikten vill vara anonym.

Wormmannen

Anna Liben-87

illustrationer Anne Lidén

Det är sant. Jag skulle kunna säga att jag gått i horkvarteren därför att jag skulle på besök i närheten. Det är också sant. Jag hamnade där för att jag skulle intervjua en kille och gick kortaste vägen, efter kartan. (Detsamma upprepades senare flera gånger.) Men jag gick dit *annars med!* Nog om det.

Belgien (d v s Flandern) är ett av Europas mest katolska länder, som Irland och Polen och vissa delar av Italien. Samtidigt är prostitutionen offentlig. Detta leder till en dubbelmoral som chockerar den patriotiska norska människan.

Kioskerna säljer sådana hårdporrtidningar som Narvesen* inte tar in. Men de hänger i fönstret med små runda klisterlappar över munnen som suger könsorganen, stjärtspringor och bröstvårtor. Detsamma

kan du kanske få se på t ex en bok om amining!

På biograferna går porrfilmer från USA av en sort som jag aldrig träffat på hemma. På affischerna kåta serieteckningsdockor med getingsmala midjor och uppblåsta rumpor och bröst, de ser ut som Mars-människor, men texten berättar att de är skolflickor eller bondtöser. Fotografier av urtrista levande människor, den amerikanska maffians grå och slitna kroppsarbetare. Överklistrade med små runda klisterlappar.

Prostitutionen är *laglig* och står i turistbroschyrerna (ett distrikt du kanske vill besöka bara för att ha *sett* det!!...) De skriver att den är strängt kontrollerad av polisen, som turist behöver du inte vara rädd! Men du *måste* inte heller se den. Kvinnorna bak-

om flastfönstren är avgränsade till speciella kvarter.

Jag såg dem helt oförberedda och blev stela av skräck! Efteråt undrade jag varför? Jag har ju sett folk bjuda ut sig, i Norge och andra länder.

I Lima ville killarna chockera oss européer. På natten körde vi på motorvägen där hororna stod i bensinångorna. Som att ragg-långa strandpromenaden med mer avgas-utsläpp och mindre ljuddämpare! Bilen stannade. En kraftig neger stack in en våldig hand igenom bilfönstret, nöp Jon i kinden och sade med grov basröst: »Hej sötnos!» Kvinnan hade mustasch — här jobbad transvestiterna. Men jag blev mer chockerad i Bryssel. Jag ville förstå min egen reaktion och *därför* gick jag tillbaka för att se mer. (Det har stått i en norsk tidning att torskarna gör det. Först går han flera gånger på ströget och bara glori, skriver Liv Finstad).

Solsken, eftermiddag. Gatan är förfallen, men där ligger några kontor, och kaféer. Ett par ganska vanliga kvinnor med kappor på väg hem från jobbet, några skolbarn. Inkastare som vill få in mig på olika shower. Bakom fönstren stolar med kvinnor. Mer eller mindre kläder, massor av smink, de knacker på rutan och vinkar, en kommer ut efter mig med sina bara lår (i minusgrader!), jag sticker igen. Varför reagerar jag på det viset, medan belgarna (kvinnor, skolbarn) knallar på oberörda precis som på en vanlig gata? Skrattra bara, alla sjömän och skrytmänsar som varit på Reeperbahn: Sanningen är att jag blir skit-rädd. Men varför det?

Jag måste göra dem besvikna som vill avslöja en stalinistisk puritan som nästan inte kan gå på grund av häftig andning och en dunkande stäruk i fickan. Här är allt grått som husen och jag har sett mycket nakna och vackrare kvinnor förr. Men värre är att jag vet för mycket: I horkvarteren ser jag inget romantiskt. Och du måste breda på ett tjockt lager horromantik för att tro att den trista tjocka kvinnan i 40-årsåldern med fläckar på de smala benen finlar som

en krokodil därför att hon har ENORM LUST. Min sexuella reaktion är min privatsak. Men jag kan avslöja att den påminner om att gå ned sig i isen ända upp till midjan.

Nej, det som skrämmar är inte En Vulkan Av Lidelse I Mitt Inre. Det är en social skygghet. Jag är uppfosttrad att visa hövlig uppmärksamhet när någon vänder sig till mig. Men vad faan kan jag göra *här*? Det vansinne att kvinnor i min ålder sitter i ett *butiks-fönster*: Korv, tobak, en kvinna i bh! Och vad *säger du* till en kvinna i underbyxor som kommer ut på gatan i 5 minusgrader?

Efteråt sitter nordbon med en vidunderligt mörk trappsteg (belgiskt öl!) och är förbannad på Belgien, för *så där* är det inte i fäderneslandet. Han tror att belgarna som promenerar helt lugnt genom horkvarteren faktiskt tycker att det är helt vanliga butiker, som tobak eller korv. Han tänker: Små röda klisterlappar över bröstet i tidningar-na, men mitt i stan sitter levande nakna kvinnor i fönstren! Jävla katolska hycklare. Vilken kvinnosyn! — Men två månader senare har han tänkt om.

Oslo har också horor mitt i stan. De får bara inte sitta nakna i fönster. Men prostitutionen är laglig! Politiker och journalister kritiserar kvinnorörelsens puritanism och sexualfientlighet. Sedan sticker några av dem ut och köper ett »nummer» mitt i city.

Jag är norsk. Och glad för att vi inte har poliskontrollerat kvinnokött i skyltfönstren. Det är en gränslinje mot prostitutionen som jag hoppas vi får behålla. Det belgiska systemet kränker kvinnokönet och det kränker sexualiteten som något som ges av kärlek, eller i varje fall sympati.

Men i Norge läts många som om vi inte har laglig prostitution medan *utlandet* har det. En typisk norsk lögn. Hos oss är *prostitutionen laglig så länge vi slipper SE nå- got*.

Prostitutionen. Och vad mer?

*Narvesen, Norska Pressbyrå

Översättning från norska Anne Lidén

illustrationer Anne Lidén

Det är sant. Jag skulle kunna säga att jag gått i horkvarteren därför att jag skulle på besök i närheten. Det är också sant. Jag hamnade där för att jag skulle intervjua en kille och gick kortaste vägen, efter kartan. (Detsamma upprepades senare flera gånger.) Men jag gick dit *annars med!* Nog om det.

Belgien (d v s Flandern) är ett av Europas mest katolska länder, som Irland och Polen och vissa delar av Italien. Samtidigt är prostitutionen offentlig. Detta leder till en dubbelmoral som chockerar den patriotiska norska människan.

Kioskerna säljer sådana hårdporrtidningar som Narvesen* inte tar in. Men de hänger i fönstret med små runda klisterlappar över munnen som suger könsorgan, stjärtspringor och bröstvårter. Detsamma

kan du kanske få se på t ex en bok om amining!

På biograferna går porrfilmer från USA av en sort som jag aldrig träffat på hemma. På affischerna kåta serieteckningsdockor med getingsmala midjor och uppblåsta rumpor och bröst, de ser ut som Mars-människor, men texten berättar att de är skolflickor eller bondtöser. Fotografier av urtrista levande människor, den amerikanska maffians grå och slitna kroppsarbetare. Överklistrade med små runda klisterlappar.

Prostitutionen är *laglig* och står i turistbroschyrerna (ett distrikt du kanske vill besöka bara för att ha *sett* det!!...) De skriver att den är strängt kontrollerad av polisen, som turist behöver du inte vara rädd! Men du *måste* inte heller se den. Kvinnorna bak-

om flastfönstren är avgränsade till speciella kvarter.

Jag såg dem helt oförberedd och blev stel av skräck! Efteråt undrade jag varför? Jag har ju sett folk bjuda ut sig, i Norge och andra länder.

I Lima ville killarna chockera oss européer. På natten körde vi på motorvägen där hororna stod i bensinångorna. Som att ragg-långs strandpromenaden med mer avgas-utsläpp och mindre ljuddämpare! Bilen stannade. En kragig neger stack in en våldig hand igenom bilfönstret, nöp Jon i kinden och sade med grov basröst: »Hej sötnos!» Kvinnan hade mustasch — här job-bade transvestiterna. Men jag blev mer chockerad i Bryssel. Jag ville förstå min egen reaktion och *därför* gick jag tillbaka för att se mer. (Det har stått i en norsk tidning att torskarna gör det. Först går han flera gånger på ströget och bara glor, skriver Liv Finstad).

Solsken, eftermiddag. Gatan är förfallen, men där ligger några kontor, och kaféer. Ett par ganska vanliga kvinnor med kappor på väg hem från jobbet, några skolbarn. Inkastare som vill få in mig på olika shower. Bakom fönstren stolar med kvinnor. Mer eller mindre kläder, massor av smink, de knackar på rutan och vinkar, en kommer ut efter mig med sina bara lår (i minusgrader!), jag sticker igen. Varför reagerar jag på det viset, medan belgarna (kvinnor, skolbarn) knallar på oberörda precis som på en vanlig gata? Skrattra bara, alla sjömän och skrytmänsar som varit på Reeperbahn: Sanningen är att jag blir skit-rädd. Men varför det?

Jag måste göra dem besvikna som vill avslöja en stalinistisk puritan som nästan inte kan gå på grund av häftig andning och en dunkande stäkut i fickan. Här är allt grått som husen och jag har sett mycket nakna och vackrare kvinnor förr. Men värre är att jag vet för mycket: I horkvarteren ser jag inget romantiskt. Och du måste breda på ett tjockt lager horromantik för att tro att den trista tjocka kvinnan i 40-årsåldern med fläckar på de smala benen flinar som

en krokodil därför att hon har ENORM LUST. Min sexuella reaktion är min privatsak. Men jag kan avslöja att den påminner om att gå ned sig i isen ända upp till midjan.

Nej, det som skrämmar är inte En Vulkan Av Lidelse I Mitt Inre. Det är en social skygghet. Jag är uppfostrad att visa hövlig uppmärksamhet när någon vänder sig till mig. Men vad faan kan jag göra *här*? Det vansinne att kvinnor i min ålder sitter i ett *butiks-fönster*: Korv, tobak, en kvinna i bh! Och vad *säger du* till en kvinna i underbyxor som kommer ut på gatan i 5 minusgrader?

Efteråt sitter nordbon med en vidunderligt mörk trappist (belgiskt öl!) och är förbannad på Belgien, för *så där* är det inte i fäderneslandet. Han tror att belgarna som promenerar helt lugnt genom horkvarteren faktiskt tycker att det är helt vanliga butiker, som tobak eller korv. Han tänker: Små röda klisterlappar över bröstet i tidningar-na, men mitt i stan sitter levande nakna kvinnor i fönstren! Jävla katolska hycklare. Vilken kvinnosyn! — Men två månader senare har han tänkt om.

Oslo har också horor mitt i stan. De får bara inte sitta nakna i fönster. Men prostitutionen är laglig! Politiker och journalister kritiserar kvinnorörelsens puritanism och sexualfientlighet. Sedan sticker några av dem ut och köper ett »nummer» mitt i city.

Jag är norsk. Och glad för att vi inte har poliskontrollerat kvinnokött i skyltfönstren. Det är en gränslinje mot prostitutionen som jag hoppas vi får behålla. Det belgiska systemet kränker kvinnokönet och det kränker sexualiteten som något som ges av kärlek, eller i varje fall sympati.

Men i Norge läts många som om vi inte har laglig prostitution medan *utlandet* har det. En typisk norsk lögn. Hos oss är *prostitutionen laglig så länge vi slipper SE nå-got*.

Prostitutionen. Och vad mer?

*Narvesen, Norska Pressbyrån

Översättning från norska Anne Lidén

Avhoppad rysk diplomat — vi ville göra Sverige till en lydstat!

av Anders Persson

□ Anders Persson fortsätter diskussionen om Frihetstiden, som Mats Miljand inledde med sin artikel om statskuppen 1772 i förra numret av Förr och Nu. »Frihetstiden» kommer i nytt ljus. Allmog och borgerskap skulle bli danskar!, menar Anders Persson med stöd av C H Mansteins memoarer, en värdefull källa, som ger händelserna 1743 - 44 en klarare belysning. Den presenteras härmed för första gången i Sverige.

I sin intressanta och uppslagsrika artikel om »frihetstiden» och Gustav III:s statskupp 1772 i förra numret av *Förr och Nu* (4/1986) återoppar Mats Miljand bl a min 1981 publicerade bok *Den farliga hjälpen — den ryska truppstationeringen i Sverige 1743 - 44*. Underligt nog tycks han dock inte fullt ut se hur denna episod i vår historia ställer den s k »frihetstiden» i ett radikalt nytt ljus och att min bok är ett kraftfullt stöd för de åsikter han för fram i sin artikel.

Isället för att försöka sammanfatta innehållet och slutsatserna i boken, skall jag i korthet redovisa en källa, som var mig obekant när boken skrevs, och som på ett förbluffande detaljerat sätt bekräftar mina redogörelser och slutsatser: den avhoppade ryske militären och diplomaten Christoffer Hermann Mansteins memoarer, publicerade i Lyon 1772.

Högt Källvärde

Hans också till engelska och tyska översatta *Memoires historiques, politiques et militaires sur la Russie* innehåller initierade informationer om det kulturella och politiska livet inom den ryska 1700-talsadeln i allmänhet och inom hovet i S:t Petersburg i synnerhet. Boken har högt källvärde och har bl a använts till den för några år sedan pub-

licerade biografien över Peter den Store. Jag har inte sett svenska historiker referera till den, trots att just förhållandena till Sverige upptar en stor del av innehållet i memoarerna. Den ryska truppstationeringen behandlas på drygt fyra sidor (sid. 302 - 306) i del II. Dessförinnan skildras utförligt »Dalaupproret» våren 1743, då allmog från en mängd landskap, främst Dalarna, krävde att landet erhöles en dansk kronprins isället för holsteinaren Adolph Fredrik som var Rysslands kandidat. Manstein berättar ingående om upproret och hur myndigheterna till slut krossade det.

Sverige — rysk provins?

Som en del av fredsförhandlingarna i Åbo efter »Hattarnas krig» 1741 - 43 valdes Adolph Fredrik av Holstein till ny svensk kronprins. Manstein skriver att Ryssland trodde att detta val skulle göra Sverige till »en provins, beroende av dess kejsardöme». I september 1743 sände så kejsarinnan Elisabeth 12 000 man och 30 galärer till Sverige under generalen Keith. Orsaken anger han sålunda:

»Dalkarlarnas revolt hade, sanningen att säga, somnat in, men inte helt undertryckts. Danske kungen hade låtit föra fram några truppstyrkor till de svenska

gränserna och eftersom han hade undermåttseagenter i flera landskap, fruktade man en invasion från hans sida. Det var detta som fick kungen och riksdagen i Sverige att besluta att av hovet i Petersburg begära omedelbar hjälp, dels för att hejda danskarna, dels för att fullständigt dämpa oroligheterna i landet. . . Det låg dessutom i dess /ryska hovets/ intresse att stödja ett val, som gjorts till förmån för prinsen av Holstein». (sid. 303)

Flottan nådde Sverige i mitten av oktober, men först vid jul- och nyårstid hade trupperna stationerat sig i Norrtäljetrakten, på Värmdö, i Stockholm och i och omkring Nyköping, Norrköping och Söderköping. Placeringen tyder mer på avsikt att skydda Adolph Fredrik mot upprorisk svenska skar, än att skydda landet för danskar.

Ryskt brohuvud

Svenska styret lyckades under våren 1744 bilägga konflikten med Danmark. Redan medan förhandlingarna pågick lät svenskarna göra klart att de blivit trötta på »det ok som Ryssland ville tvinga på dem» (»... s'envoyoit deja du joug que la Russie vouloit leur imposer») och vidtog åtgärder som misshagade hovet i S:t Petersburg:

»General Keith hade order att på nära håll skaffa fram upplysningar om deras åtgärder och, i det fall danskarna gjorde ett infall i provinserna, överhuvudtaget inte marschera mot dem, utan istället dra sig med sin kår till området kring Stockholm. Han borde då göra klart, att han bara kommit till Sverige för att

dämpa de inre oroligheterna och inte för att kämpa mot danskarna, med den följden (»de forte que») att om kriget hade börjat, hade ryssarna bara varit åskådare.» (Sid. 306)

Lite senare i memoarerna (sid. 309 - 310) lämnar Manstein den sensationella upplysningen att efter fredslutet i Åbo 1743 återvände den ryska armén inte till sina hemmagarnisoner, utan hölls kvar i Ryska Finland, Ingermanland och Kurland. Samtliga regementen, över 120 000 man, hölls i beredskap för att våren 1744 ändå kunna ingripa militärt om »de uppkomna besvärigheterna» (»les affaires survenues») mellan Sverige och Danmark skulle resultera i krig. Man kan föreställa sig vilket utmärkt brohuvud de 120 000 ryska soldaterna i östra Sverige skulle ha varit om Ryssland beslutat intervensera. . .

Att det aldrig kom till en intervention berodde a) på den svensk-danska förlikningen, b) på oenighet i ryska hovet och c) på att protester från svenska borgare och bönder förmådde den svenska regeringen att sända två ryssarna i juni 1744.

Folket föredrog »envælde»

Händelserna 1743 visade bl a hur stora delar av allmog och vissa delar av borgerskapet (t ex i Göteborg) var beredda att ersätta »frihetstidens» adelsvänliga statskick med ett kungligt, centralistiskt »envælde», även till priset av ett uppgående i Danmark (Kalmarunionen). För att hindra detta lät svenska adeln kalla in utländska trupper från Ryssland, vilket så när fört in Sverige i samma situation som Polen. Nu blev Sverige ändå delat, men det hände först 1808 - 09 och är en annan historia. . .

MEMOIRES

HISTORIQUES,

POLITIQUES ET MILITAIRES

SUR LA RUSSIE,

CONTENANT LES PRINCIPALES

*Revolutions de cet Empire, & les Guerres
des Russes contre les Turcs & les Tartares;
avec un Supplément qui donne une idée
du Militaire, de la Marine, du Com-
merce, &c. de ce vaste Empire.*

PAR LE GÉNÉRAL DE MANSTEIN.

*Nouvelle Edition, augmentée de Plans & de Cartes;
avec la vie de l'Auteur.*

TOME PREMIER.

A L'Y O N,

Chez JEAN MARIE BRUYSET, Impr. Libraire,

M. DCC. LXXII.

Avec Approbation & Privilège du Roi.

Situationen i Sverige

av Christoffer Hermann Manstein

ur »Memoires historiques, politiques et militaires sur la Russie»

Det är dags att tala om det läge som Sverige befann sig i.

Riksdagen i Stockholm var församlad sedan ett år tillbaka. Den var främst sysselsatt med att utse tronföljare. Flera medtävlande hade redan givit sig tillkänna: kronprinsen av Danmark, prinsen av Holstein tillika biskopen av Lübeck, prins Fredrik av Hessen-Cassel och hertigen Deux Ponts. Var och en av dessa prinsar hade sin anhängarskara, men den starkaste var prinsen av Holstein, vilken stöddes av Ryssland, samt kronprinsen av Danmark, som kunde ge Sverige hjälp i kriget mot ryssarna och som följde därav hade de flesta anhängarna.

Det hade bestämts att om fred inte hade slutits före den 4 juli, skulle denne prins /av Danmark/ samma dag förklaras som arvprins i Sverige. Detta beslut påskyndade i hög grad undertecknandet av det preliminära fredsfördraget på mötet i Åbo.

Eftersom man hade förlorat mycket tid genom /allehanda/ tvister, dröjde det dock inte längre än sex dagar förrän fredsarlarna var undertecknade. Monsieur Lingen, en svensk överstelöjtnant, sändes med denna nyhet till Stockholm. Eftersom han inte

hade ett enda ögonblick att förlora för att hinna fram i tid, tog han den kortaste vägen, som är att fara över ön Åland.

Men när han hade kommit i land där, fann han att invånarna övergivit sina hem och flytt in i skogarna. Han var tvungen att tillryggslägga flera mil till fots längs kusten. Slutligen mötte han en gubbe, som hade en gammal båt, som var sprucken på flera ställen. På grund av den korta tid som ännu återstod, beslöt han att använda sig av den, med risk att bli dränkt. Han steg ombord med sin bejant och gubben. Medan två rodde öste den tredje med hjälp av sin hatt det vatten som trängde in genom sprickorna.

Monsieur Lingen använde själv några linnebitar som han hade i sin kappsäck för att tätat läckorna. De blev ganska lyckliga när de steg i land i Sverige och monsieur Lingen anlände till Stockholm samma dag som man skulle skrida till val av prinsen av Danmark. Båten, som de hade använt sig av för att företaga färden från Åland till den svenska kusten, togs om hand i Stockholm, där den visas som en dyrbar sevärdhet.

Monsieur Lingens ankomst till Stockholm förändrade helt läget i Sverige. Ryssarna, som några dagar tidigare varit svenskarnas mest dödliga fiender, blev samma dag deras vänner, allierade och stöd. Dansarna, från vilka de /svenskarna/ velat hämta en prins för att sätta på tronen efter deras kungs bortgång, blev i sin tur deras största fiender.

Den ryska galärflottan, som hade givit sig ut på havet för att ödelägga de svenska kusterna, blev tvungen att stanna någon tid vid gränserna för att lugna de inre oroligheterna och vara redo att komma till svenskarnas undsättning, i händelse de blev anfallna av danskarna.

Inre oroligheter i Sverige

Kungen av Danmark, som var underrättad om att en betydande opinion motsatte sig valet av hans son till /kron/prins, lät engagera flera landskap på sin sida. Först nämnde sig Dalarna; en styrka på några tusen man bönder kommenderade av en viss Monsieur Wrangel, major vid Dalarnas Regimente, marscherade direkt till Stockholm, där de ville föreskriva lagen.

Man hade förlagt gardesregementet framför staden, men när man hade velat använda sig av dem för att underkuva de upproriska, vägrade soldaterna att vända vapnen mot sina landsmän, vilka de t o m lät ta deras kanoner i beslag.

Kungen och flera riksdagsmän kom dem till mötes för att försöka lugna ner dem, men de ville inte ta reson. Till slut lovade man dem att gå med på deras krav och lyckades övertala dem att komma in i staden, där de spriddes ut i olika stadsdelar: det var detta som blev orsaken till deras olycka.

Några dagar därefter var det ett stort upplopp i staden, varvid riksdagsmannen och greven Adlerfeldt dödades. Gardet blev ännu en gång kommenderat att marschera mot upprorsmakarna, men soldaterna lydde inte mer än vid den första gången.

Till all lycka för riksdagen ankom galärerna samma dag till Stockholms hamn. Man landsatte först några trupper, som,

utan att besväras över vad som hänt, inte gjorde några svårigheter med att skingra de revolterande bönderna. Deras ledare blev arresterade. Scheding, en av de främsta, blev halshuggen. Wrangel degraderades och förlorade sitt adelskap, dömdes därefter till livstids fängelse. De övriga sändes tillbaka hem.

Om denna historia inte hade kvävts i sin linda, skulle upproret snart ha blivit allmänt. Landskapen Uppland, Södermanland, Småland och Skåne hade just stått i begrepp att förklara sin anslutning. Men när de såg att dalkarlarnas expedition hade lyckats så dåligt, aktade de sig nogga för att kasta masken. Emellertid stannade en stor del av Sverige på danske kungens sida.

Fredslutet

Artiklarna i den fred som slöts i Åbo mellan Ryssland och Sverige, innebar väsentligen att Sverige avstod till Ryssland för evärdeliga tider landskapet Kymmenegård och distriktet Nyslott i landskapet Savolax i Finland, samt att floden Kymmene älv skulle bilda gränsen, vilken skulle regleras av ombud från de bägge hoven. Man har arbetat flera år i rad med gränsproblemet, utan att kunna avsluta det.

Prinsen av Holstein väljs till tronföljare

Prinsen av Holstein, biskopen av Lübeck, valdes till tronföljare i Sverige för sig och alla hans avkommor. Ryssland trodde då att valet skulle sätta det i stånd att behandla Sverige som en provins, beroende av sitt imperium (»La Russie croit alors que cette élection la mettrait en état de traiter la Suede comme une province dépendante de son Empire»). Man har sedan dess insett att man misstagit sig (»L'on a vu depuis qu'elle s'est trompée»).

När bråket med dalkarlarna var stillat, trodde man att lugnet var återställt i Sverige och marskald de Lascy erhöi order från hovet att återföra galärerna till Petersburg.

Mot slutet av månaden augusti lämnade han ön Degerby, där hans eskader hade uppehållit sig i två månader.

Monsieur Keith mottages i Sverige

Den 20 /september/ erhöi marskalk Lascy order från hovet att sända general Keith med 30 galärer till Helsingfors, där han skulle invänta nya instruktioner. Monsieur Keith satte segel den 21. Med ombord på hans eskader var ett grenadjärregemente, bestående av tio kompanier, uttagna från regimentena samt 18 bataljoner fusijärar, tillsammans utgörande 11 000 man. Generalerna som stod under hans kommando var: generalöjtnant greve Soltikov, generalmajoren Lapuchin och Stuart.

Orsakern till att Monsieur Keith sändes till Sverige

Dalkarlarnas revolt hade, sanningen att säga, somnat in, men inte helt undertryckts. Danske kungen hade låtit föra fram några truppstyrkor till de svenska gränserna och eftersom han hade underrättelseagenter i flera landskap, fruktade man en invasion från hans sida. Det var detta som fick kungen och riksdagen i Sverige att besluta att av hovet i Petersburg begära omedelbar hjälp, dels för att hejda danskarna, dels för att fullständigt dämpa oroligheterna i landet. General Dürring sändes med anledning därav till Petersburg.

Ryska hovet blev bara alltför förjust över att kunna ge ett nytt bevis på sin makt för att försumma detta gynnsamma tillfälle. Det låg dessutom i dess intresse att stödja ett val som gjorts till fördel för prinsen av Holstein. Således beordrades general Keith att bege sig dit /till Sverige/.

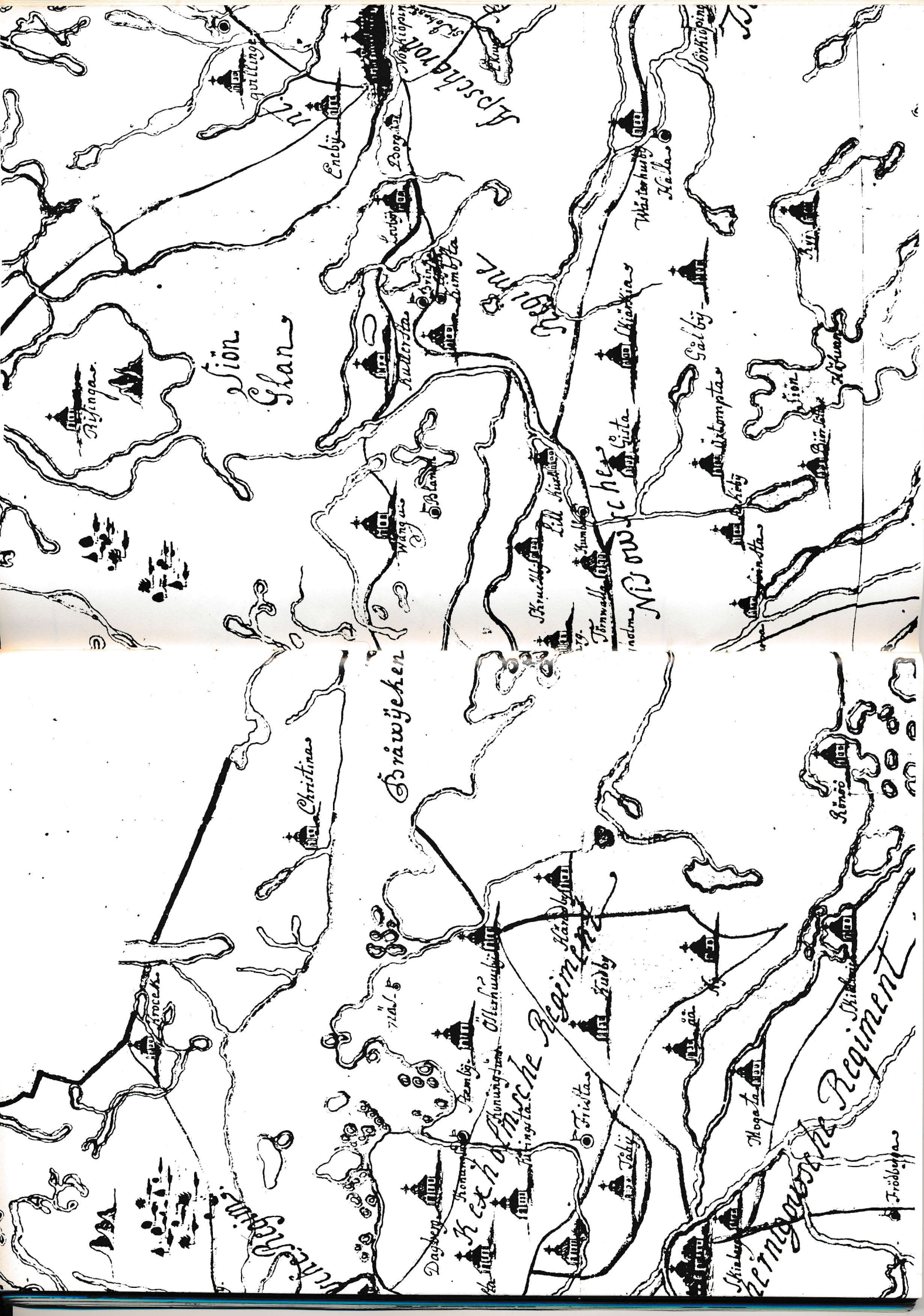
Hans instruktioner innehöll i korthet, att han skulle bege sig till Sverige med de 11 000 man, som han hade under sitt kommando; att han där helt stod under kungens befallningar; att han med sunt omdöme skulle sända sina rapporter direkt till Hennes Kejserliga Majestät och att, då Ryss-

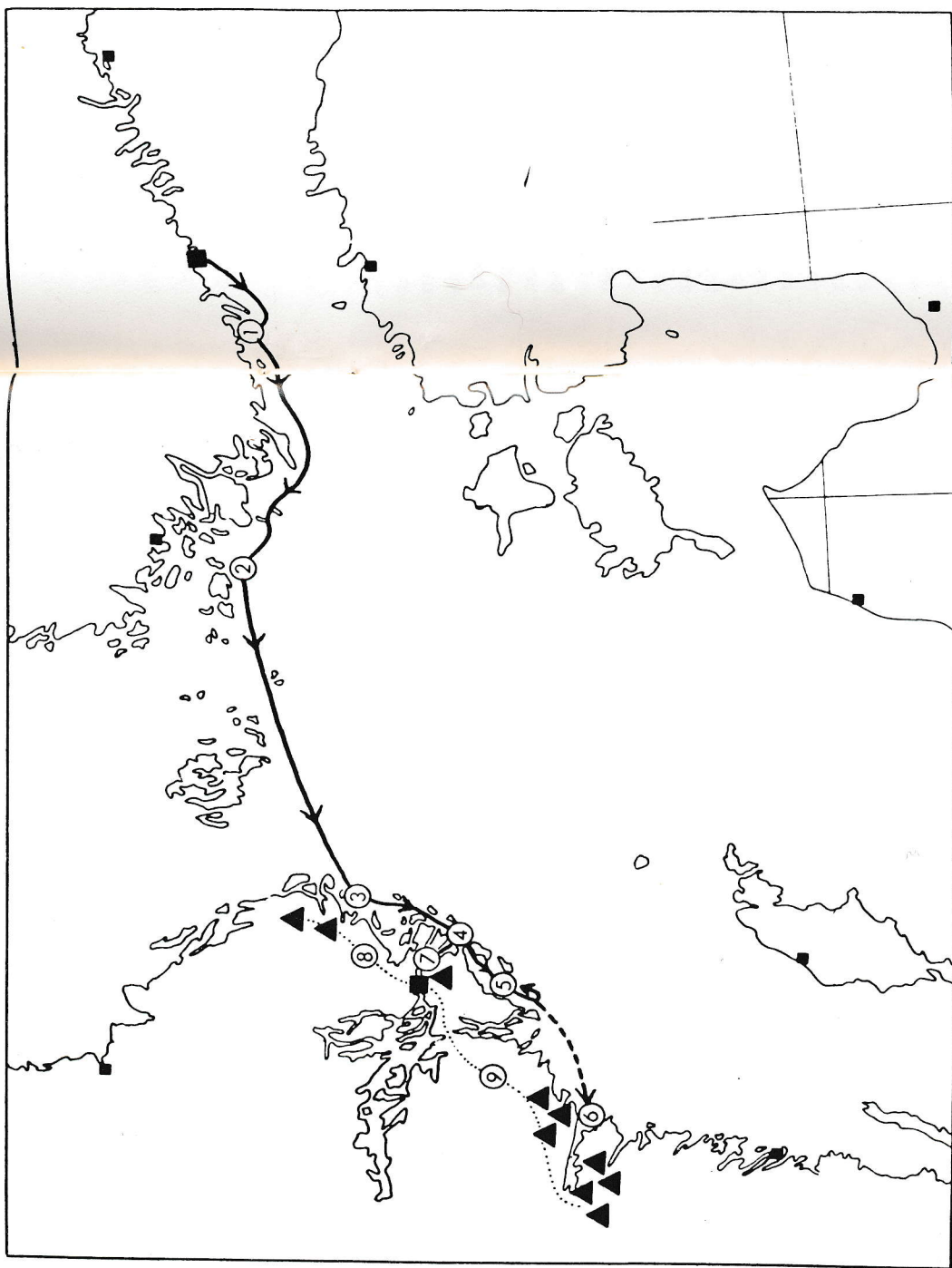
land inte hade utnämnt någon minister i Stockholm, han också på samma gång skulle uppbära denna funktion.

Hans trupper led mycket av kyla och oväder innan de anlände till svenska kusten. De ryska galärerna, som aldrig hade varit till sjöss senare än i början av september, var tvungna att uppehålla sig där /på havet/ till slutet av november. Ingen annan än monsieur Keith skulle ha givit sig iväg på denna expedition. Han hade inte bara att kämpa mot vindarna och elementen, utan också mot generalerna och officerarna i flottan. De framhöll ofta för honom att det inte fanns några möjligheter att komma fram under en så sträng årstid. Monsieur Keith, som hade tjänstgjort på de spanska galärerna och som visste bättre än någon av officerarna på denna eskader vad som kunde göras (om bara den goda viljan fanns där), var alltid ensam om sin uppfattning. Sedan han erhöiit sjöofficerarnas protester skriftligen och stoppat dem i sin ficka utan att läsa dem, gav han order om avfärd.

Han anlände den 23 oktober till Sarmund vid svenska kusten. Han lämnade sina galärer i denna hamn och begav sig till Stockholm, där han erhöi medel för trupernas vinterkvarter. Generalöjtnanten och greven Soltikov var tvungen att följa med dem dit. Eftersom dessa kvarter var

ill. nästa sida: Karta över Östergötland upprättad 1743-44 utvisande förläggningen av fyra ryska regementen (Nisowska, Apsheroniska, Kexholmska och Tschernigowska) om vardera drygt 1000 man. (Kartan finns i original - färglagd - på Riksbiblioteket)

Karta över ryska »undsättningsflottans» komplicerade överfart. (Gjord av A. P. för

Norrk. Tidn.)

bestämda längs Södermanlands kuster och i Östergötland och som man ville bespara landet utgiften att hålla med skjuts för bagaget, begärde man ånyo att regementena skulle förflytta sig på galärerna. Men årstiden var alltför långt framskriden och de skulle inte komma långt.

Trupperna var dock tvungna att stanna ombord till början av december, då de landsteg i Stäket, en liten hamn 4 mil från Stockholm. Landet var tvunget att förse trupperna, som marscherade till sina anvisade kvarter, med hästar och vagnar. De förlades på följande sätt: grenadjärregementet i Nyköping, två regementen i Söderköping, tre i Norrköping och två i Östergötland. Man lämnade kvar galärerna i Stäket och två regementen hade sina kvarter i närheten för att vakta dem.

Ryssarna stannade i Sverige till juni 1744, då monsieur Keith erhöill order att återvända till Ryssland. Hans navigationskonst var betydligt lyckosammare på återvägen och han anlände med sin flottstyrka den 13 augusti till Reval.

Under sin tid i Sverige, arbetade man där med framgång med att ställa tillrätta den uppkomna situationen med brytningen mellan hoven i Stockholm och Köpenhamn. Denna historia hade ännu inte avslutats, förrän svenskarna redan förgat sig på det ok som Ryssland ville påtvinga dem (»... que les Suédois s'ennuyoiient déjà de jouir que la Russie vouloit leur imposer...») och de vidtog flera mått och steg som misshagade hovet i Petersburg. General Keith hade order att på nära håll skaffa fram upplysningar om deras åtgärder och, i det fall danskarna gjorde ett infall i provinserna, överhuvudtaget inte marschera mot dem, utan istället dra sig med sin kår till området kring Stockholm. Han borde då göra klart, att han bara kommit till Sverige för att dämpa de inre oroligheterna och inte för att kämpa mot danskarna, med den följd (»de forte que») att om kriget hade börjat, hade ryssarna bara varit åskådare. ■

Övers.: Anders Persson

Ett trehundraårs jubileum

av Jonas Hansbo

□ Jonas Hansbo skriver om Isaac Newtons verk »Naturvetenskapens matematiska principer» som nu åter ges ut på svenska, 300 år efter dess tillkomst. Det är Liber läromedel som kommer med en faksimilutgåva av C.V.L. Charliers svenska översättning av år 1927. En verklig kulturhändelse.

»Jag vet inte vad världen anser om mig, men själv förefaller det mig som om jag endast varit en liten pojke som lekt vid havsstranden och roat sig med att då och då leta upp en ovanligt jämn kiselsten eller ett ovanligt vackert snäckskal, medan sanningens stora ocean fortfarande legat outforskad inför mig.»

Isaac Newton, 1727, kort före sin död.

Mellan år 1684 och 1686 lade den engelske fysikern Isaac Newton (1642 - 1727) ned all sin tid och möda på att sammanfatta de upptäckter han gjort inom fysiken. På sommaren 1687 publicerades hans Philosophiae Naturalis Principia Mathematica (Naturvetenskapens matematiska principer). Det är förmodligen det största bidraget till mänskligt tänkande som en enda människa någonsin har givit. Utan tvivel är det en av det mänskliga förnuftets största triumfer; sprudlande snillrikt; genialt nyskapande. Dess författare anses vara en av de mest betydande tänkare som någonsin existerat.

Vi räknar idag alltså jämt trehundra år sedan Newtons Principia, som den kort brukar kallas, först såg dagens ljus. Att den nu åter har kommit ut hos oss i en faksimilutgåva av C.V.L. Charliers svenska översättning av år 1927 är naturligtvis en verklig kulturhändelse. Det är fantastiskt fint att Liber Läromedel har tagit ansvaret att ge ut detta Newtons mästerverk lagom till jubileet i en proper tvåbandsutgåva. Tyvärr har priset för de båda delarna hamnat kring 500

kronor, vilket är i dyraste laget. Men det finns ju bibliotek.

Nu kan kanske mina inledande superlativer om Newton och hans Principia förefalla läsaren en smula överdrivna. Sant är att många av de lösningar på fysikaliska problemen som han presenterade i slutet av 1600-talet, mer eller mindre låg i luften. Ett bra exempel är den sk infinitesimalkalkylen. Det är ett slags matematiskt vertyg som Newton hade uppträckt och använt för att nå många av resultaten i Principia, och det skulle leda till en revolution inom såväl fysiken som matematiken. Helt oberoende av Newton och ungefär samtidigt utvecklade tysken Gottfried Wilhelm Leibniz samma teori. Men naturligtvis uppstår ingenting ur ingenting. Den störste föregångaren var här den franske matematikern Pierre de Fermat som långt tidigare varit mycket nära en uppträckt av infinitesimalkalkylen. Detta matematiska verktyg ser vi emellertid inte mycket av i Principia; Newton var en försiktig man och valde att lägga fram så många bevis som möjligt i klassisk geometrisk form för att hans teori lättare skulle accepteras. Hur som helst, på samma sätt som Newton och Leibniz oberoende av varandra uppträkte infinitesimalkalkylen hade såkert varje enskilt problem som behandlas i principia ganska snart kunnat lösas även utan Newtons arbete.

Newtons storhet består emellertid inte i hans lösningar av vissa enskilda problem, om än ett stort antal sådana, utan i att han gav en helt ny fysikalisk bild av verkligheten. Med Principia fullbordade den

omvälvning inom fysiken som hade börjat då den polske astronomen Nicolaus Copernikus framkastat hypotesen att solen, och inte jorden, befann sig i centrum av universum. Newtons fysik är också otänkbar utan de insatser som tysken Johannes Kepler, italienaren Galileo Galilei och fransmannen Rene Descartes hade gjort för att bryta ned den gamla världsbilden. Men Newton var den förste som kunde ge den nya fysiken en fast grund att stå på. Till att börja med tog han fasta på Descartes uppfattning av *rummet som sådant*, och lade därvid till *tidsdimensionen*. Newton uttrycker detta på följande sätt: »Alla ting är ordnade i tiden med avseende på successionen, och i rummet med avseende på situationen». Det var på sin tid ett helt nytt sätt att tänka, även om påståendet idag närmast förefaller trivialt. Vidare införde Newton begreppet *massa* som han helt genialt insåg vara något annat än *tyngd*, och kunde därigenom förena Keplers astronomiska lagar med Galileis dynamik. Där man tidigare famlat i mörker blev det ljus som på dagen.

Mycket viktigt är också fysikens och matematikens förenande. Newton *axiomatiserade* fysiken: först och främst skulle alla termer definieras i kvantitativa begrepp som längd, tid och massa. Därefter postulerades naturlagarna och antogs vara sanna, naturligtvis mot bakgrund av ett stort empiriskt material. Ur dessa naturlagar, postulat eller axiom härledades sedan de fysikaliska satserna på ett fullkomligt strikt matematiskt sätt. Så hade greken Euklides (ca 330 - 260 f Kr) gått tillväga i sin *Geometris elementa*, och det blev med Newton stilbildande för fysiker och matematiker.

I Principia genomför Newton denna axiomatisering på ett konsekvent sätt. Hela arbetet karaktäriseras och genomsyras sålunda av hans tre rörelselagar och hans gravitationslag och av hur dessa tillämpas för att förklara en rad fenomen i universum och på jorden. I avsnittet »Regler för att filosofera» i den tredje och sista boken av Principia, går Newton tillbaka till en av 1300-talets stora tänkare, William av Ockham,

och hans berömda räkkniv: »Det är fåfängt att åstadkomma med flera än vad som kan åstadkommas med färre». Denna goda regel använde Newton nu på ett mycket fruktbart sätt. Ur sin gravitationslag lyckades han visa hur en rad naturfenomen hängde ihop: han härledde Keplers tre lagar om planeternas rörelse; han skapade störningsteori, dvs en teori om system med fler än två kroppar inblandade, och förklarade med hjälp av den iakttagelser av bl a astronomerna Ptolemaios och Brahe om oväntade oregelbundenheter i himlakropparnas rörelser; han angav en metod att beräkna banorna hos kometerna, vilka tidigare ansetts röra sig helt laglöst; han förklarade ebb- och flodfenomenen; han beräknade jordens tillplattning vid polerna till följd av dess rotation; osv, osv.

Naturligt nog var det i England som Newtons fysik först blev accepterad. Principia hann där komma ut i tre upplagor under sin författares levnad. Den första kom som sagt ut år 1687 bekostad av Newtons gode vän, fysikern Edmond Halley. Denne hade insett hur revolutionerande hans kollegas teorier var och enträget övertalat honom att publicera dem. (Just den Halley som med utgångspunkt i Principia lyckades bestämma banan och omloppstiden hos den komet som numera bär hans namn.) I Frankrike, där Descartes virvelfysik hade en stark ställning, dröjde det till år 1741 innan Francois Voltaire introducerade den newtonska världsbilden. År 1749 översattes Principia för första gången till franska av Voltaires väninna Emilie du Chatelet, en kunnig matematiker, men publicerades postumt först år 1759. Faktiskt var det i Frankrike som Newtons fysik fick sina främsta företrädare. Upplysningsfilosoferna förde arvet vidare. Det blev framförallt fysikerna Joseph Lagrange och Pierre Laplace som understödda av matematikern och encyklopedisten Jean de Rond d'Alembert vidareutvecklade Newtons Principia. Lustigt nog berodde det delvis på att Leibniz

och därmed den kontinental skolas sätt att uppfatta infinitesimalkalkylen var överlägset Newtons. Trots att Newton med fog kan kallas den engelska fysiktraditionens fader och främste företrädare, kan vi konsolidera att hans deifierande i England ledde till en sekellång svacka för engelsk fysik. Det är en av historiens ironier.

Hur har då Principia stått sig genom åren? I den nya svenska utgåvan har professorerna i fysik, Bengt E Y Svensson skrivit ett förord där jag hittade följande diskutabla formulering: »De lagar som Newton gav gäller än idag oförändrade inom de områden för vilka Newton formulerade dem» Det är faktiskt ett ganska tveksamt påstående. Naturligtvis har Svensson rätt i den meningen, att Newtons fysik fortfarande är fullt användbar inom de flesta områden, och att man fortsätter att bygga ut dess teori. Men en modell av verkligheten kan vara mycket användbar utan att för den skull vara sann, eller »gälla» i någon rimlig mening.

Saken är den att i grundvalarna för Newtons mekanik och hans Principia ingår två antaganden som enligt modern fysik är felaktiga: antagandena om ett absolut rum och en absolut tid. Det var problematiskt redan för Newton. Hans främsta argument mot ett relativistiskt synsätt bestod i ett nu klassiskt experiment med en hink, som jag här tyvärr inte går in på. Hur som helst tänkte sig Newton det absoluta rummet och tiden som Guds sinnen, d v s en rent metafysisk föreställning. En annan stötesten för teorin var gravitationslagen. Hur kunde två kroppar genom tomrummet känna till varandras existens och påverka varandra? Här gav Descartes virklar i ett universum fyllt av små partiklar en mer tillfredsställande förklaring. I denna fråga ville Newton inte förfalla till metafysik. I Principia förklarar han helt sonika: »Hypothesen non fingor», d v s några hypoteser uppställer jag inte. För honom var det alltså viktigare att beskriva naturfenomenen kvantitativt än att finna deras orsak. Det var ett för sin tid enastående intellektuellt språng som

betydde oerhört mycket för fysikens vidare utveckling. Men tyvärr var Newton här inte helt konsekvent, vilket vi såg vad gäller hans ståndpunkt i frågan om absolut tid och rum. Men de enda invändningar som kunde riktas mot den newtonska teorin var än så länge rent negativa, och därför förtodade de förmåga och överlägsenhet i att beskriva verkligheten.

I mitten av 1800-talet skapade James Maxwell en teori för elektriska, optiska och magnetiska fenomen som kompletterade den newtonska mekaniken. Descartes virklar återupptod i den s k fältteorin. Samtidigt framträdde den tyske fysikern Ernst Mach med den första tungt vägande kritiken av Newtons mekanik. Den fundamentala svagheten hos Newton, påpekade Mach, ligger i hans uppfattning av rum och tid. Han tog åter upp experimentet med hinken och visade att Newtons argument kunde bemötas. Istället introducerade han den s k relativitetsprincipen. En annan tysk fysiker vid namn Albert Einstein tog djupt intryck av Machs ideer. Men den newtonska fysikens fall orsakades inte som en direkt följd av denna Machs kritikk, utan av vissa problem i den maxwellska elektromagnetiska teorin. Den förutspådde nämligen att ljusets hastighet var densamma för alla observatörer, vilket stred mot Newtons lagar. Detta tog Einstein fasta på och lät det tillsammans med Machs relativitetsprincip utgöra grundvalen för den s k speciella relativitetsteorin (1905), där absolut rum och tid visades sakna all realitet. Vad Einstein gjorde var i grund och botten att han *räddade* den newtonska mekaniken genom att att bringa den i samklang med den mer moderna elektromagnetiska teorin. Men för att göra det tvingades Einstein alltså lägga en helt ny grund för fysiken, i sin allmänna relativitetsteori (1916) gick han vidare. Här fick äntligen Newtons gravitationslag en elegant förklaring. Tyvärr har man än i denna dag inte lyckats få denna allmänna teori att även omfatta elektromagnetiska fenomen.

Idag har vi kommit långt mot att förstå verkligheten, även om det mesta återstår att göra. Fysikerna har blivit mycket försiktiga i sitt förhållande till sina egna teorier. Richard Feynman, en av vår tids främsta fysiker, uttrycker det så här: »Vi har nu en mycket ödmjukare syn på våra fysikaliska lagar — allt *kan* vara fel». Men att vi idag kan se att Newton hade fel får vi inte låta förleda oss att förringa hans insatser. Här är det på sin plats att erinra sig den skolastiske filosofen Bertrand av Chartres ord: »Vi är dvärgar som sitter på jättarnas axlar. Vi kan se mera och längre än de, inte därför att vi har skarpare blick eller resligare gestalt, utan därför att vi genom deras resning blir burna och lyfts i höjden».

Den moderna fysikens rötter och främsta inspirationskälla bör vi söka hos Newton och hans Principia. Den är ett vittnesbörd om vad människan är förmögen då hon står på höjden av sin skaparkraft. Naturligtvis är det inte allom givet att skriva ett sådant verk. Å andra sidan är det inte en frukt av någon slags mystisk ingivelse, utan av ett mycket målmedvetet arbete. Tillfrågad om hur han, där så många andra gått bet, lyckats lösa alla initiala fysikaliska problem svarade Newton: »Genom att ständigt tänka på dem». Det är också en del av sanningen om denna märklige man och en av världshistoriens största genier.

Till sist några ord om Principia. Självfallet kräver den ganska mycket av sina läsare, framförallt beroende på att de flesta resomang kräver stora kunskaper i geometri. Men det tredje och sista boken, vilken anses vara den kanske mest fantastiska, kan läsas med stort utbyte även om man inte kan skryta med några större insikter i geometris balanskonster. Där tillämpar Newton sin gravitationslag, och om man betänker att han befinner sig på jungfrulig mark blir det en fascinerande läsning. Läs själv!

Isaac Newton, NATURVETENSKAPENS MATEMATISKA PRINCIPER I-II, Liber Läromedel, Malmö 1986. Pris: ca 500:-

ISBN 91-40-60433-0

De blev aldrig rumsrena

av Marianne Fors

svensk översättning under titeln *Världen öppnas*, redogör hon för sin och Sartres utveckling efter freden 1945 och fram till 1962.

Efter kriget är de Beauvoir och Sartre de ledande intellektuella i Frankrike. De får omedelbart internationellt genombrott. Sanslöst beröm öses över Sartre, och han känner sig bedragen på eftervärlden. Om de hade velat, hade de nu kunnat låta sig uppslukas av den fina franska kulturen. Men genom sina ställningstaganden förs de åt sidan och bevarar sin vitalitet.

*

Sartre publicerar efter kriget i rask takt de tre första volymerna i sin romanserie om kriget, *Frihetens vägar*. Men den fjärde delen stannar vid ett utkast, en lång novell, *Drôle d'amitié* (ej översatt). Simone de Beauvoirs förklaring till detta är givande. Hon skriver: »Det skulle ha varit meningslöst att flytta fram personerna tio år i tiden och låta dem kasta sig in i nutidens oroligheter. Den sista delen skulle ha blivit en dementi på allt man väntade sig i den nästa sista.»

Det kritiska ögonblicket i romanpersonernas historia hade redan passerat. Det var kriget som hade formulerat deras åsikter. Daniel och Brunet hade fullföljt vad som var möjligt för dem och Mathieu lämnade sin tomma frihet. Efterkrigstiden inleddes att den typ av kollektivt politiskt medvetande som man förmått upprätta snabbt upplöstes.

På samma sätt fungerar det i verkliga livet. Redan några få år efter kriget är det bara enstaka minnesglimtar från motståndsrörelsen och det hopp som präglade kampen, som förenar dem med många av de forna vännerna. Nästan alla går skilda vägar. Den processen beskriver Simone de Beauvoir utmärkt i *Världen öppnas*. Med undantag för Genet, Giacometti och Leiris är de inte riktigt överens med någon om nuet och framtiden.

Under många år har Albert Camus och

Sartre varit nära vänner och i de flesta fall intagit likartade ståndpunkter. Båda tackar de nej till Hederslegionen 1945. Några år senare har emellertid oenigheten blivit för stor mellan dem för att vänskapen skall hållas. Camus är idealist, moralist och antikommunist. I april 1952 träffar Simone de Beauvoir, tillsammans med Sartre, Camus för sista gången. Steg för steg förs de isär fram till den punkt där Sartre och Camus står mot varandra under Algerietkriget. I del två av *La force des choses* (ännu ej översatt till svenska) skildrar Simone de Beauvoir algeriernas befrielsekrig och Camus' svek.

Samtalet med Koestler upphör mer abrupt när Sartre kategoriskt avvisar en inbjudan: »När man har så olika åsikter, kan man inte ens gå på bio tillsammans.»

*

I ett annat avsnitt i *Världen öppnas* skildrar Simone de Beauvoir ytterligare en aspekt av sin och Sartres relativa isolering.

Våren 1950 reser de, tillsynes planlöst, runt i Afrika. De träffar franska administratörer och ingenjörer, Sartre håller föredrag för några officerare, Simone de Beauvoir får elaktartade eksem och sitter två dagar i ett rum där Sartre ligger så gott som medvetslös i fyrtio graders feber. Men avsikten med resan är att träffa afrikaner som kämpar mot de koloniala myndigheterna. När de kommer tillbaka till Paris får de bekräftelse på sina misstankar. Medlemmarna i motståndsrörelsen har lytt kommunisternas order och avsiktligt undvikit att träffas dem.

Sartre finner sig själv misstänkliggjord i borgarnas ögon och avskuren från massorna. Han drar slutsatsen att han inte längre har någon publik, bara läsare.

Simone de Beauvoir skildring visar att det är under denna period av avskildhet som hon och Sartre för första gången når ut till verkligt många människor. Politiskt står de vid sidan om etablerade grupperin-

□ Marianne Fors anmäler »Världen öppnas» av Simone de Beauvoir.

Här redogör Simone de Beauvoir för sin och Sartres utveckling efter freden 1945 och fram till 1962. Genom sina ställningstaganden förs de åt sidan och bevarar sin vitalitet.

1964 skrev Colette Audry i *France-Observateur* apropå *La force des choses*: »Här är en kvinna som har levtt sitt liv som hon ville utan att bry sig om opinionen /- - / en kvinna som visar sig vara oöveklig i sina politiska val utan att acceptera något partis disciplin. /- - - / Där finns en sorts provokation i förhållande till alla dem som är missnöjda men inte erkänner det /- - - / till alla dem som aldrig ansträngt sig att tänka sitt liv så som de levtt det, eller att leva det i överensstämmelse med sina tankar.»

Jag tror att det är detta som gör att det alltid är så spännande att läsa Simone de Beauvoir. Hon är ärlig i sitt engagemang och sin kamp, hon är ingen vindflöjel som gör ställningstaganden utifrån vad som är taktiskt lämpligt. Hon är en intellektuell.

I Simone de Beauvoirs memoarer kan man mycket nära följa såväl hennes som Jean-Paul Sartres politiska utveckling genom åren. Det finns ett påtagligt samband mellan den Sartre som 1938 publicerade ro-

manen *Åklet* och den Sartre som 1972, ut-

anför Renaultfabriken i Boulogne-Billancourt, står uppflugen på ett oljefat med mikrofön i handen. Vid båda dessa tillfällen befinner sig Sartre på samma gång i opposition mot det borgerliga samhället och den officiella vänstern. Sartre och de Beauvoir blir aldrig några blinda anhängare till något, de behåller hela tiden sin kritiska attityd och tar ställning i sakfrågorna och inte efter partibeteckning.

*

I första delen av sin självbiografi *En familjeflickas memoarer* (1958, på svenska 1962), skildrar Simone de Beauvoir perioden fram till början av trettioåret och mötet med Sartre. Andra delen, *De bästa åren* (1960, på svenska 1984), berättar om tiden fram till och med andra världskrigets slut och i tredje delen, *La force des choses* (1963), vars första halva nu utkommit i

gar, men samtidigt är de kända för alla och så viktiga att man inte kan förbise dem och strunta i deras åsikter. Kanske är ensamheten förutsättningen för deras kreativitet?

*

1949 publicerar Simone de Beauvoir i två delar sin avgörande och mycket inflytelserika studie över kvinnan i historien och nuet, *Det andra könet* (svensk ofullständig översättning 1974). Genom den får hon en egen distinkt profil vid sidan av Sartre.

Hennes tanke, att man inte föds till kvinnan utan blir det, öppnar för en social analys av kvinnans ställning genom tiden. Kvinnan har genom uppföstran och socialt tryck tvingats into en andrarangsplats. Hon definieras utifrån mannen och i sin relation till honom.^r

Men eftersom det inte är biologiskt betingat vilka roller kvinnan intar i samhället, kan hon också börja förändra sin ställning; kvinnan måste själv skapa sig en identitet.

Första delen av *Det andra könet* blir väl mottagen, medan den andra delen väcker skandal. Att högeren skulle tycka illa om boken framstår självklart, men reaktionerna blir starka även på andra håll. Den etablerade vänstern kring kommunistpartiet tar avstånd från boken och Camus påstår att de Beauvoir förlöjligar alla Frankrikes män. *Det andra könet*, som blir en framgång över hela världen, ger Simone de Beauvoir dåligt rykte i Frankrike.

*

Simone de Beauvoir skriver att det inte tog henne mer än två år att skriva *Det andra könet*. Hon avsätter mer tid för sina romaner och ger romangenren en centralplats: »Enligt min mening var det bara i romans form man kunde frilägga de mångfaldiga och skiftande betydelseerna i den förändrade värld där jag vaknade upp 1944.»

Denna värdering gäller också för Sartre. Båda anser att det är i romanformen man når längst, när man vill beskriva en värld som förändras.

I *Les Mandarins* skildrar Simone de Beauvoir tiden omedelbart efter kriget. Hon är färdig med en första version av romanen 1951 och kan 1954 publicera den definitiva versionen (ej översatt).

Les Mandarins är en roman som speglar efterkrigstidens intellektuella miljö i Paris med en sådan prägel av verklighet, att den av många påstås vara en nyckelroman.

Simone de Beauvoir avvisar detta påstående. Hon avskyr nyckelromaner lika mycket som romaniserade biografier: »Det spelar ingen roll på vilket sätt och i vilken utsträckning fiktionen hämtar inspiration ur verkligheten: den uppstår först när den har utplånat den och skapat nytt liv ur den.»

*

I *Les Mandarins* förs bland annat en diskussion om de sovjetiska lägren. Ska man avslöja sanningen eller inte? Den frågeställningen är ständigt aktuell. Idag tiger många så kallade intellektuella om obehagliga sanningar som inte passar in i deras mönster.

Paret Simone de Beauvoir och Jean-Paul Sartre är vårt sekels kanske mest legendariska par. De är nu döda båda två, men de är fortfarande lika aktuella. Simone de Beauvoirs ord i *Världen öppnas*, om Sartres funderingar kring litteraturens roll, visar vad det är frågan om:

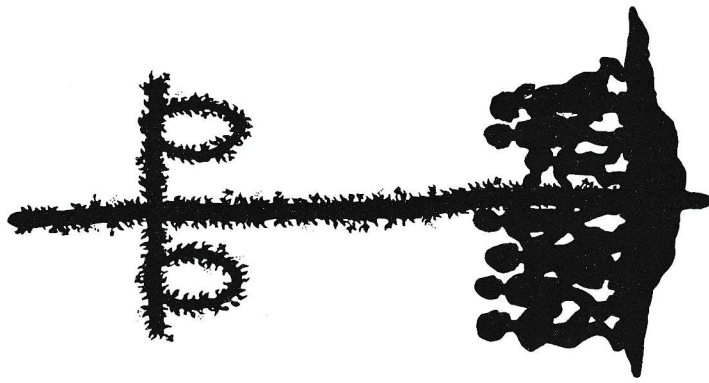
»Var den gudomlig till sitt väsen, kunde man genom att förstrött leka med pen-
nan framställa ett andligt ting, var den
mänsklig, måste människan för att inte
degradera den till underhållning införliva
den med sin egen tillvaro och inte de-
lar upp sitt liv i flera delar. Engagemang
är när det kommer till kritan ingenting
annat än författarens totala närvaro i
det han skriver.»

Simone de Beauvoir. *VÄRLDEN ÖPP-
NAS*. Övers. Kerstin Hallén. 371 s.
AWE/Gebers 1986. Pris: ca 182:-

ISBN 91-20-07374-7

BOKANMÄLNINGAR

bokanm. grafisk form: Gunilla Karlsson

Ill. Kaj Stuart-Beck

Ansvariga:
Lars André
Marianne Fors
Fridhemsgatan 46 B
852 42 SUNDSVALL

Tel. 060-11 70 24

Isabel Allende. *KÄRLEK OCH SKUGGA*.
Övers. Ulla Roseen. 356 s. Norstedts 1986.
Pris: ca 182:-

ISBN 91-1-861312-8
Isabel Allendes roman är indignerad samhällskritik, formad i bred epik.

Platsen är dagens Chile — centralgestalterna journalisten Irene och fotografen Francisco.

En dag hämtas 15-åriga Evangelina till förhör. Hon misshandlas, våldtas, mördas och slängs i en avlägsen belägen grotta. Irene och Francisco hittar gömstället, där de

ruttnande resterna av en rad — som försvunna rapporterade — bybor återfinns. Paret offentliggör upptäckten.

Befolkningen är i uppror. Irene skjuts av maktens hanlangare, svävar länge mellan liv och död, hämtar sig så småningom och flyr tillsammans med Francisco till yttervärlden.

På ett traditionellt språk förmedlar Isabel Allende den vidriga stämning som råder i diktarens Chile. Författarskapet håller hög klass.

Birger Andersson

Ingrid Andersson. **KARIN LARSSON.** Konstnär och konstnärshustru. 158 s. Gidlunds 1986. Pris: ca 140:-

ISBN 91-7844-0696
Konstvetaren Ingrid Andersson söker med många frågetecken fånga en annan bild av konstnären och konstnärshustrun Karin Larsson än den vi känner från Carl Larssons målningar och skrifter.

Men gamla fotografier och brev befäster Sundbornsidyllen. Konstnärligt utvecklade Karin Larsson, till synes nöjd, sina talanger i skuggan av Carl Larsson. Skapandet av Carl Larsson-gården i William Morris' anda blev hennes livsverk. Karins textiler, färgsättning och formgivning präglade hemmet.

Då Carl Larsson dokumenterade konstnärshemmet utan att ange betydelsen av Karins konstnärsskap, »så glömde han att låta henne signera verket», anser Ingrid Andersson. Boken sluter med frågan: »Och skulle hon ha velat signera det?»

Förtjänstfullt sätter författaren in värderingarna i de rätta tidsperspektiven, men tyvärr lyckas hon ej rätta ut några frågetecken. Bilden av den idealiska konstnärshustrun kvarstår.

Gunborg André

Göran Assbring. **I ERITREA.** Förord Håkan Pieniowski. Inledning Basil Davidson. Fotobok. 83 s. Bildförlaget Öppna Ögon/Fotograficentrums Förlag 1986. Pris: ca 152:-

ISBN 91-85906-301
1974 lämnade Göran Assbring Christer Stömholms fotokola i Stockholm. Det var samma år som kejsare Haile Selassie störtades från tronen i Etiopien och Assbring reste till Eritrea första gången. Den femte resan till Eritrea, 1983, blev hans sista. Under en transport med en bilkolonn blev han skjuten vid ett överfall.

Den etiopiska sk revolutionen och Haile Selassies fall gav inte eritreanerna någon respit. Etiopiens försök att krossa moståndet har fortsatt år efter år. Med hjälp av

sovjetiska rådgivare och officerare samt kubanska soldater inledde de en stor värofensiv mot gerillan 1978. Motståndskampen är inte över.

Assbringens bilder visar ett folk som reser sig ur den yttersta nöd och det hårdaste förtryck. Det är unga män och kvinnor som med vapen kämpar för sin rätt.

Marianne Fors

Lars Åke Augustsson, Stig Hansén. **KRETSARNA.** En sannolik thriller. 207 s. Carlsson Bokförlag 1986. Pris: ca 140:-

ISBN 91-7798-085-9
Augustsson och Hansén har försökt skriva en politisk thriller på ett aktuellt ämne: teknisk smuggling. Destination Kina — åtminstone till en början.

Huvudpersoner: en alkoholiserad kvinnlig pressekreterare på industridepartementet, f d kärhusockupant; en något mindre alkoholiserad cyniker, försäljningschef i ut-försbacken som planerar det stora språnget; samt hans icke mindre cyniske vän, den kinesiske ingenjören som nu planerar sin revansch efter att ha skottat skit under kulturrevolutionen.

Men det vill sig inte. Författarna lyckas inte bygga upp någon spänning, språket är spånstigt som tuggummi, handlingen oftast alltför förutsägbart, däremellan alldeles för osannolik. Någon »sannolik thriller» blir det inte. Inte heller samhällssatiren har någon riktig skärpa.

Möjligen skulle man i författarnas ex-cellerande i sjaskigheter och cynismer kunna se ett intellektuellt samtidsporträtt — men det var väl inte meningen?

Hans Olsson

Sven O Bergkvist. **HÄRLIGA LOTT.** 285 s. Tiden 1986. Pris: ca 152:-

ISBN 91-550-3183-8
Med *Härliga lott* återvänder Bergkvist till sitt litterära alter ego Bertil Hansson och sin hembygd. När vi skildes i romanen *Arvedel* för tjugo år sedan hade Bertil just tillbragt ett år i gipsvagg. Nu sitter han, ånyo gipsad från topp till tå efter att som väktare i storstaden misshandlats av några rånare, i tågkupan på väg till sina rötter.

Dessa undflyr honom ständigt, trots att andra minnets hållpunkter låter ungdomens verklighet återupstå. Men här finns ett glapp mellan dåtid och nuid som speglar författarens vilshenhet. Den nya smärta överklassen sparkade honom som kulturredaktör från fackförbundstidningen där han verkat i nära trettio års tid. Jag hoppas att han hittar vägen tillbaka till de tidigare romanernas friskhet, även om han inte riktigt lyckas den här gången.

Dennis Zackrisson

Willy Brandt. **DET ORGANISERADE VANSINNET.** Kapprustning och världssvält. Övers. Ove Strid. 199 s. Norstedts 1986. Pris: ca 125:-

ISBN 91-1-863191-6
Willy Brandts bok sammanfattar den sk Nord-syd-kommisionen (1977) där bl a Palme ingick. Den lade 1980 och 1983 fram både ett långsiktigt program och konkreta rekommendationer till lösning av dagens globala existensfråga: underutvecklingen i tredje världen och den samtidiga kapprustningen. Bokens omslag illustrerar detta skrämmande bra.

Grundproblemet är egentligen »enkel»: Det finns tillräckligt med livsmedel för att mätta alla människor. Men penningresurserna används för improduktiv och destruktiv rustning, även i u-länderna. En omfördelning är nödvändig. Den är i allas intresse: »massnöden» övervinns; världsekonomin saneras; kapprustningen minskar; ekonomisk, social, politisk och kulturell utveckling möjliggörs; och därmed bevaras freden och garanteras vår överlevnad.

Martin Grass

Martin Grass

Leopoldo Alas »Clarín». **PRESIDENTSKAN.** Övers. och förord Peter Landelius. 640 s. Arbetarkultur 1986. Pris: ca 227:-

ISBN 91-7014-2122

Med en Balzacs grundlighet och en strindbergskt snärt i samhällsatiren tar »Clarín» (jurist-skriftställare-republikan) itu med att skildra sin samtid. Restaurationsens och reaktionens Spanien efter septemberevolutionen 1868.

Vackra Presidentskan är passionens förutsättning. Hon är blomman bland domprostens själar i staden Vetusta (= Claríns hemstad Oviedo). Utråkad och hysterisk i den position hon gift sig till bland stadens inskränkta, vegeterande grädda. Där blir allt förlåtet utom skandalen. Där betyder skenet allt.

Domprosten har stigit ur proletärmiljö till makt och rikedom och kyrkan är sista bastionen mot den från fabriker och annalkande socialismen.

Äterigen en stor och spännande 1800-talsroman från Arbetarkulturs förlag. Förstå gången Tjernysjevskijs *Vad bör göras?* och nu Claríns *Presidentskan*.

Marie-Louise Persson

Gunnar Fredriksson. **KONSERVATIVA IDÉER.** Om pessimismens politiska filosofi. 400 s. TiG:n 1986. Pris: ca 192:-

ISBN 91-550-2933-7
Genom att sammanställa idéhistoriska glimtar med reportage och pamflett från fem västländer vill Fredriksson visa att nyliberalismen har vissa drag gemensamma med olika former av ny och traditionell konservatism.

Fredriksson skriver flyhänt men tyvärr tar han inte den konservativa samhällskritiken på allvar. Oftast blir det mer en inventering av lösa idéer än analys. Han ideologiserar hellre än tränger under idéernas yta och relaterar dem aldrig mer djupgående till västländernas verkliga problem. Därmed undgår han också att konfronteras med socialdemokratisk ideologi och maktutövning och slipper klargöra från vilken position ha egentligen utvecklar sin kritik. Man anar en skräckblandad insikt bakom framställningssättet.

Skall detta föreställa arbetarrörelsens intellektuella motstånd mot »högervägen» är det otillräckligt och därmed obrukbart. Några elegant utförda översikter förtar inte intrycket.

Mats Miljand

Horace Engdahl. **DEN ROMANTISKA TEXTEN.** 290 s. Bonniers 1986. Pris: ca 142:-

ISBN 91-0-046921-1
Den postmodernistiskt-romantiska vägen rullar vidare. Att den också skulle få sina ytringar inom essägenren är inte alltför överraskande. Inte heller att det är Horace Engdahl som utför bravaden ifråga.

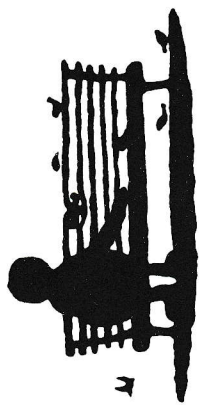
I nio kapitel behandlas ett antal romantiker — »den svenska romantikens levande kärna» enligt författaren — däribland Thore, Atterbom och Tegnér.

Stilistisk klarhet och lättillgänglighet är förvisso icke denna boks adelsmärke; här råder just den tjocka dimma som enligt Georg Brandes var så karaktäristisk för romantikerna. »Ord, ord, ord!» utropar Hamlet plågad, och ungefär så känner man sig under läsningen av Engdahls bok.

När försvann insikten att litteraturen icke främst är »text» utan en engagerad kommentar till det stora livssammanhanget? Och varför blev litteraturrediskussionen med ens så självbespeglande och steril?

Det pressas torrt om denna boks mondana akademism.

Kent Begler

valda regeringar. I Chile sitter general Pinochet fortfarande kvar vid makten.

Orden är delvis vilsedande.

Brasilien är inte demokratisk. Presidenten som utsågs, Tancredo Neves, var inte folkvald. Att han dog lägligt innan han tillträdde ämbetet, förbättrar ingenting. Vicepresidenten José Sarney, som blev president, var till dagarna före maktskiftet ordförande för militärens regeringsparti. Sergio Jellinek skriver att i Uruguay tävlar partiledarna »om vem som är den bästa socialdemokraten». Därmed förklaras den blinda fläcken. I Brasilien finns i regeringen en sorts socialdemokrater med stöd av en brutal militärapparat.

Lars Andrée

Olle Granath. **ETT ANNAT LJUS.** Svensk konst efter 1945. Ill. Formgivning Vidar Forsberg. 205 s. Carlsson Bokförlag 1986. Pris: ca 282:-

ISBN 91-7798-083-2
Trots inledningen om August Strindbergs antiakademism och det folkliga nationella arvets betydelse för modernismen i Sverige, visar de 100 konstnärer som presenteras med några få undantag konst, som lika gärna kunde ha producerats i något annat europeiskt land. Trots försäkringen om att konstens syfte är att »beskriva livsformer och gemenskap lika oavvisligt verkliga som några andra» lyser både folket och politiken med sin frånvaro. Något efterkrigstidens Sverige träder inte fram i denna bildkonst.

Konsten blir en inomestetisk företeelse, begrepp som metafor, ordlek, språk och uttryck blir självändamål. Bengt Olvängs *Våga se!* har tvingat författaren att även behandla Vietnamkriget och 60-talets politiska konst, men kvinnorörelsens konstnärliga manifestationer från 70-talet saknas helt.

Boken är dock vackert formgiven med ca 275 bilder varav 62 i stiligt färgtryck.

Anne Lidén

GÅSPENNAN 1986. Novellantologi med bidrag av Evert Adamsson, Monika Björk, Heidi von Born, Mimmi Caspar, Margareta Ekqvist, Madeleine Gustafsson, Sören Hemmingsson, Jan Häll, P. C. Jersild, Molly Johnson, Åke Landquist, Krister Norrman, Ola Olsson, Åke Sandstedt, Margareta Sarri, Marcus Swenson, Anna Westberg, Per Wästberg, Sune Örnberg. 254 s. Brombergs 1986. Pris: ca 140:-

ISBN 91-7608-300-4
Det ges ut alltför många ofullgångna romaner i vårt land och alltför få noveller. Kan det hänga ihop? Dagens tempo borde ändå vara väl lämpat för novellläsning.

För fjärde året i rad drar Brombergs ett strå till stacken vad gäller novellkonstens fortlevnad och utveckling. Den årliga novellpristävlingen gav 557 bidrag och årets Gåspenna innehåller 10 av dem. De har kompletterats med nästan lika många bidrag från etablerade författare.

Det har blivit en blandad kompost av berättelser och just variationen är bokens styrka. Det mesta är klart läsvärt men det är inte alltid de etablerade författarna som drar de längsta stråna. Nya förmågor dyker upp och vi är alla skyldiga Brombergs förlag ett stort tack för denna serie gåspennor!

Staffan Glassel

Alan Hart. ARAFAT. Övers. Paul Frisch. 434 s. Ordfront 1986. Pris: ca 200:-

ISBN 91-7324-267-5
I en bok som i stor utsträckning bygger på halsbrytande spekulationer, okontrollerbara samtal och citat är det katastrofalt för trovärdigheten att förlaget släpper ifrån sig korrektur med nothänvisningar i texten medan själva noterna saknas.

När detta sagts måste understrykas att biografin innehåller många nya fakta och intressanta perspektiv, mer på den palestinska kampen än på Arafat själv.

Hart menar att Arafat — trots vad västvärlden tillåtit honom — är en moderat ledare som gjort mer än någon annan för att skapa fred i Mellan Östern och att israelerna måste inse att om de inte tillerkänner palestinierna åtminstone ett minimum av nationell rättvisa, kommer tiden för Arafats politiska kompromisslinje att rinna ut och ersättas med en revolutionär arabisk enhetsrörelse, som kommer att gå emot västvärlden och Israel med alla medel.

Mats Miljand

Olof Hederyd, Margareta Källskog, Mari-
anne Wahlberg. ÖVERKALIX. DEL 2.
Från fiskestrid till avfolkningstider. Socie-
tenhistoria utgiven av Överkalix kommun.
Ill. 379 s. Norrbottens museum 1986. Pris-
uppgift saknas.

ISBN 91-85336-25-4
I del 2 av Överkalix historia för Olof Hede-
ryd oss framåt från 1860 till dags dato. Till
skillnad från första delens kronologi är del
2 upplagd som en »temabok», med inrikt-
ning på näringsliv, samhälle, folkörelserna
och det kommunala självstyret.

Boken känns gedigen och faktpäckad.
Den borde vara en skatt för Överkalix
kommuns innevånare, samtidigt som den
kan vara en inspirationskälla för andra
människor som har ett lokalhistoriskt in-
tresse för andra samhällen. Boken lämpar
sig mer som uppslagsbok än till sträckläs-
ning.

Bror Kajsauntti

Eyvind Johnson. OLIBRIUS OCH GES-
TALterna. Tidiga berättelser. Utgivna
av Björn Gustavsson. Förord och efter-
skrift av Björn Gustavsson. 191 s. Bonniers
1986. Pris: ca 132:-

ISBN 91-0-046945-9
Under 20- och 30-talet skrev Eyvind John-
son mängder av noveller till olika tidningar.
Novellerna var ett sätt att försörja sig, eller
med hans egna ord: »...blad för vinden
som oftast hade en enda uppgift, nämligen
att ge författaren så mycket bröd att han
kunde tänka på det han skulle skriva längre
fram.»

Här har Björn Gustavsson samlat några
av dessa tidiga noveller tillsammans med en
omfattande bibliografi över alla Eyvind
Johnsons noveller, som inte tidigare givits
ut i bokform.

Novellerna är inte dåliga, men man kan
undra över varför man väljer att ge ut så-
dant som författaren själv avstått från att
återutge, samtidigt som de flesta av Eyvind
Johnsons mer betydande verk är borta från
bokmarknaden.

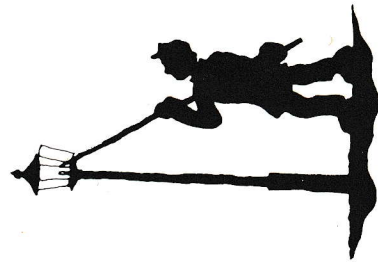
Varför inte en nyttig av Krilon-
trilogin?

Catrin Rönmark

Torsten Jurell, Klas Östergren. HOPPETS
TRIUMF. 18 träsnitt och texter. 37 s.
Askelin & Håglund 1986. Pris: ca 82:-

ISBN 91-7684110-3
Det finns andra skäl som för dem samman,
Torsten Jurell och Klas Östergren. Öster-
grens texter är abstrakta, livlösa, en sorts
trivialdumma ordlekar. Han skriver om ett
trots och hopp han aldrig förmått uttrycka.

Anders Rådberg

Kjell Johansson. ORMBUNKSBLOM-
MAN. 119 s. Norstedts 1986. Pris: ca 112:-
ISBN 91-1-861492-2
Kjell Johanssons nya bok *Ormbunksblom-
man* är poesi i berättelsens form.

Som i en lugn, vacker dröm berättar han
en otäck historia. Man kan läsa den, och lä-
sa den men knappast finna några svar. Det
finns inga svar, allt är intryck och här be-
skriver han världen genom en mänskliga
som flytt in i en sinnessjukdom.

Bitvis är språket störande vackert men
Kjell Johansson ger inte läsaren någon
chans att få grepp om verkligheten, lika lite
som Eva i berättelsen.

Språket, poesin är absolut bokens behåll-
ning men författaren lyckas även med det
viktigaste, att hålla läsarens intresse (läs ny-
fikenhet) vid liv. Det är en bok att läsa no-
ga, och att läsa om.

Jag misstänker att han i skolan fick domen:
god kriaakribent, snäll och gymnasiakom-
petent. Sedan dess försöker han bevisa sig
värdig straffet. Han skriver för betyg, av
fruktan inför lärarligen.

Smörare.

Jurells åsnor orkar gapskratta åt eländet
och bevarar sinnet friskt. Jurell vidgar inte
ramarna. Han spränger dem. Anslaget är
stort och vågat. Hoppets triumf är en åsna
som vilt skriande bryter sig ut ur bladet.
Magistern därframme med glasögon och
viktigttermen, förvandlas till en åsna som
utför sin lilla hovpiruet. Och åsnorna fort-
sätter att defilera. Vissa jubelåsnor tror
man kan räkna dem.

Lars Andrée

Staffan Källström. DEN GODE NIHILIS-
TEN. Axel Hägerström och striderna kring
uppsala-filosofin. 201 s. Rabén & Sjögren
1986. Pris: ca 167:-

ISBN 91-29-57906-6

Vårt sekel närmar sig sitt slut och vi börjar
få perspektiv på den moderna tidens ge-
nombrott i Sverige. Det har avsatt flera
spår i historieskrivningen. Ett är Staffan
Källströms avhandling om den s k uppsala-
filosofin som utkom 1984. Den finns nu i
en populär version under titeln *Den gode
nihilisten. Axel Hägerström och striderna
kring uppsala-filosofin*.

Uppsala-filosofin och dess fader Axel Hä-
gerström är en viktig del av 1900-talets
svenska kulturarv. Källström visar på dess
betydelse inom ett flertal områden, bl a
samhällsforskningen. Han kommer också
in på frågan om det eventuella sambandet
mellan uppsala-filosofin och den socialde-
mokratiska välfärdsstat vi lever i idag. Har
föreställningen om den starka och ratio-
nellt organiserade statsmakten en av sina
rötter i den hägerströmska filosofin?

Inga Sanner

Örjan Lindberger. NORRBOTTNINGEN SOM BLEV EUROPE. Eyvind Johnsons liv och författarskap till och med Romanen om Olov. 384 s. Bonniers 1986. Pris: ca 177:-

ISBN 91-0-046962-9
Denna första del av Lindbergers Johnson-biografi sträcker sig från födelsen 1900 till 1937. En andra del från 1937 till 1976 är under arbete.

Lindberger gör en omfattande redovisning av Johnsons barndom och uppväxt i Norrbotten, flyttningen till Stockholm och även av tiden i Frankrike.

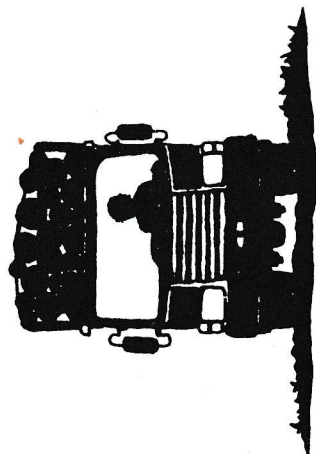
Hans politiska verksamhet hos ungsocialisterna följs, bl a genom protokollsutdrag.

Johnsons tidiga författarskap är noggrant redovisat nästan novell för novell (och de var många).

Man får också en inblick i vilka andra författare som inspirerat och påverkat honom, t ex genom hans brev till författarkollegor.

Här kan alltså den som är intresserad hitta massor av fakta kring Eyvind Johnson och hans författarskap — och kanske är det för mycket begärt att boken ska vara lika stimulerande att läsa som Johnsons egna verk!

Catrin Rönmark

Michel de Montaigne. ESSAYER. Bok 1. Övers. och förord Jan Stolpe. 395 s. Atlantis 1986. Pris: ca 175:-

ISBN 91-7486-476-9
Det är de små förlagen som utråder de stora kulturbragerna. Atlantis' urval ur världslitteraturen fortsätter, nu med Montaignes *Essayer*, den första boken av tre.

Som Jan Stolpe påpekar i sitt förord är *essayer*na tillkomna under en dramatisk och konfliktfylld tid i europeisk historia. Montaigne drar sig tillbaka till sitt slott, skriver *essayer* vari han framlägger sina tankar om rådså, om långsamma och kvicka tungor, om vårt omdömes osäkerhet — för att ge några exempel på behandlade ämnen.

Montaigne framstår i många hänseenden som en modern människa, som med kvickhet och obeveklig skepticism genomtränger sin tids vanföreställningar och konventioner. I kraft av sin rationella skepticism fick han betydelse för många senare tänkare som Mersenne, Descartes m fl.

I Jan Stolpes samvetsgranna översättning torde denna utgåva bli en klassiker.

Kent Begler

Külike Montgomery. TORSTEN BILLMAN. Ill. 157 s. Bildförlaget Öppna Ögon 1986. Pris: ca 202:-

ISBN 91-85906-433
Vari ligger Torsten Billmans storhet? Jag tror att det är något utöver den tekniska skickligheten, något mer än de djärva och uttrycksfulla kompositionerna, något bortom det suveräna motivvalet. Billman har nämligen alltid någonting viktigt att säga! Tydligast märks detta i bokillustrationerna; helt självständiga textkommentarer, ofta gjorda »av egen kraft» utan föregående beställning. Bilder som med oemotståndlig kraft lockar till läsning.

Kollektivet och gemenskapen i arbetet anger grundtonen, men ur detta stiger varje individ med egen karaktär. Detta gäller hela livsverket (inte minst de stora freskerna) som utförigt presenteras i denna insiktsfulla monografi, till stora delar baserad på samtal med konstnären.

Dennis Zackrisson

de ibland skadade målningarna borde ha gjorts större för att underlätta tydningen. Särskilt gäller detta romanskt måleri. De södra landskapen får var sin rubrik medan Svealand med Malarlandskapen förs ihop med Norrland. Även träkyrkornas måleri har tagits med.

Anne Lidén

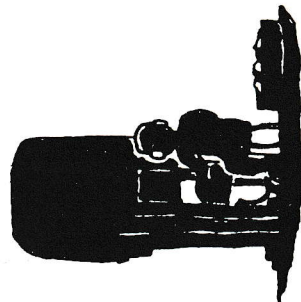
Leif Nylén. BILDTXT. Iakttagelser, kritik, poesi 1976-1986. 182 s. Arbetarkultur 1986. Pris: ca 110:-

ISBN 91-7014-2173
Leif Nylén är flänören, observatören som strövar omkring i den ständigt pulserande storstaden och läser tidens tecken i form av klotret på en husvägg eller reklam bilden i tunnelbanan. Under en tioårsperiod rapporterade han sedan resultaten i DN. Och nu har han samlat ihop hela rasket till en bok.

Det har blivit ett kalejdoskop av iakttagelser samt ett dussin dikter. Det handlar om konst och reklam, om musik och paradigmskiftet, om John Lennon och bandy, om Bergshamra tunnelbanestation och lördagsgodis.

Nyléns texter är som lackmuspapper där tidsandan ger utslag. Som en knivsegg skär hans analyser genom sockervadden eller som han själv formulerar det, »till och med en fiskpinne måste kasta av sig paneringen».

Staffan Glassel

Jaroslav Seifert. ALL VÄRLDENS SKÖNHET. Händelser och minnen. Efterskrift Kvetoslav Chvatik. Övers. Karin Mossdal, Vibeke Wennerberg, Bengt Ekström, Jan von Hofsten. 448 s. Askelin & Hägglund 1986. Pris: ca 207:-

ISBN 91-7684-036-0
All världens skönhet är en bred exposé över sköna konster, konstnärer, vanliga människor, krig och politik i skaldens älskade Prag.

Det är vårens bedövande blomdoft från parkernas aprikos-, magnolia- och körsbärsträd. Det är höstarnas dimmor som sveper broar, kyrkor och monument. Det är nattliga diskussioner på vinstugor och krogar. Det är svärmerier och förälskelser.

Och ockupation. När ryssarna är på väg mot Prag, ställs Seifert — tillsammans med andra — mot en vägg för att skjutas men blir i sista stund utväxlad mot tyskar.

Och en vacker dag är han gammal och kvar finns endast förtrollande verser att läsa och vackra kvinnor att se på: Annars skulle jag ha ögonen bara för att gråta! Ovärderligt register med i texten nämnda personer tillhör.

En rik bok.

Birger Andersson

Dennis Töllborg. PERSONALKONTROLL. En ideologisk studie kring den svenska personalkontrollungörelsen. Samhällsvetenskapligt bibliotek. 565 s. Symposion 1986. Pris: ca 205:-

ISBN 91-7868-031-X
Personalkontrollen utgör en del av infiltrationsskyddet. Fram till mitten av sextiotalet och Wennerströmmaffären var personalkontrollen strikt hemlig. En våldsamt debatt ledde då till Personalkontrollungörelsen, i vilken vissa rättssäkerhetsgarantier infördes.

Töllborg beskriver och granskar denna

utveckling i sin doktorsavhandling. Framför allt granskas Personalkontrollungörelsen: hur den presenterats och motiverats, det formella regelverket samt den faktiska tillämpningen.

Då mycket varit hemligstämplat har Töllborg fått använda sig av okonventionella metoder. Han har exempelvis fått mycket information som ombud i olika processer, bl a i det omskrivna »Leanderfallet».

Töllbergs slutsatser är förödande för politiker och lagstiftare: »Skillnaderna mellan norm och tillämpning är så stora . . . att Personalkontrollungörelsen först och främst fungerar som ideologi».

Avhandlingen är fullt läsbar för en lekman, kanske också för kultureddaktörer och yrkesdebattörer. Men var är debatten?

Hans Olsson

Vladimir N Vojnovitj. DET ANTISOVJETISKA SOVJETUNIONEN. Tankar om livet, litteraturen och politiken. Övers. Tors-ten M. Nilsson. 314 s. Rabén & Sjögren 1986. Pris: ca 162:-

ISBN 91-29-57685-7
Näst efter Vladimir Bukovskijs *Och vinden vänder igen* är *Det antisovjetiska Sovjetunionen* det bästa som skrivits om ryssar som tvingats lämna sitt land.

Därtill är det den i särklass roligaste och mest sarkastiska av alla skildringarna.

Författaren till romanen om soldaten Ivan Tjonkin kom till väst 1980. Hans skildring av själva utresan är suverän.

Boken i sin helhet innehåller många fina vardagliga bilder av livet i en diktatur. Om privilegier, censuren (med det mycket talande exemplet med Sherlock Holmes som varit i Asien och inte i Afghanistan) m m.

Vojnovitj är bäst när han beskriver livet. Men han visar sig också vara en klok politisk iakttagare och konstaterar att Gorbatsjov kommer att tvingas till reformer. Vad gäller litteraturen ger han inspiration till läsning av bland andra Grossman.

Nils Funcke

Översättningen av Pisarev

Det var Jonas Hansbo som hade översatt det stycke ur *Realiser* av Dmitrij Pisarev som vi publicerade i Förr och Nu nr 1 1987. Pisarev skrev texten juli-augusti 1864 i Peter-Paulfästningen. Materialet är hämtat ur *Valda verk av Pisarev* del 3, Moskva 1955.